

Király László

IN MEMORIAM

A mű elektronikus változatára a Creative Commons - Attribution-NonCommercial-NoDerivs (Jelöld meg!-Ne add el!-Ne változtasd!) licenc feltételei érvényesek: a művet a felhasználó másolhatja, többszörözheti, amennyiben feltünteti a szerző nevét és a mű címét, de nem módosíthatja, nem dolgozhatja át és kereskedelmi célra sem használhatja fel.

A műre vonatkozó felhasználási feltételek részletes szövege az alábbi címen tekinthető meg:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/hu>

Jelmondat: *Rőzsét vetek a parázsra, hogy felszítsam emlékezetünk tüzét.*

Előszó

Bárki, aki - hála az internetnek - felfigyel soraimra, kérem ne sajnálja az időt beleolvasni. A rég megírt kisregényt ugyanis válaszként szánom az iráni elnök holokausztot tagadó, botrányos kijelentéseire. Vagyunk még, bár egyre kevesebben, akik szemtől szemben találkoztunk a marhavagonokba zsúfolt, szögesdróttal elzárt nyílások mögül segítségért könyörgő, szerencsétlen embertársainkkal.

Többen megírták, megfilmesítették haláltáborokba hurcolt honfitársaink szenvedéseit. Én, most először közreadott könyvemben, melyet részben személyes élményeimre építettem fel, azokra emlékezem, akik, mivel elzárták előlük a szabadulás minden lehetőségét, hogy ne kerüljenek a martalócok kezére, önkezükkel vetettek véget életüknek, vagy a gyilkosok golyói terítették le őket.

Bárhol pihenjenek is, szeretet, hála és tisztelet övezze haló poraikat!

Szerző

- Dominus vobis cum! - az Úr legyen veletek!

A pap felém fordult - ketten voltunk a kápolnában - és amint ránéztem valami végigborzongott bennem, a fekete ruha égette testemet, s az oltárkép helyén a lányt láttam, amint szomjas, vonagló ajakkal tárja karjait felém...

- Et cum spiritu tuo! - és a Te lelkeddel! - feleltem halkán, szemeim a lányon csüngtek, s ajkam, vérem ritmikus játékként tovább mozgott a szívemben zajló indulatokat mímelve: Szeretlek! Szeretlek! Szeretlek!

A mise véget ért, felálltam, s a víziótól terheltén, a hosszú térdepléstől zsibbadt lábakkal felbaktattam a misekönyvért, aztán már a pappal együtt visszatérve az oltár elé, elrebegettük az imát: élőkért, holtakért, a békéért...? Nem! A győzelemért! Ments meg minket Uram a vörös pokoltól, s vidd diadalra harcunkat a sátán katonái ellen!

Az utolsó szavaknál tartottunk, midőn éles sivítással megszólalt a sziréna, majd erős repülőmoraj remegtette meg a levegőt, a falakat, s a kápolna akusztikája megsokszorozta a gépek dőrejét.

- Korán kezdik! - jegyezte meg az Indián - hosszú lábai, kiálló, széles pofacsontja, és vöröseskreol bőre miatt a papot csúfoltuk így. - Ez ma, ha az éjszakaikat is számításba vesszük, a harmadik berepülés!

Megvártuk, míg az utolsó gép is elzúgott felettünk, aztán az orgona sípjából felcsendülő Ave Maria dallamára - időközben megérkezett az orgonista - elől a pap, mögötte én, az utánpótlás. Kiballagtunk a sekrestyébe. Nyugtalan voltam, belső felindulásom bizonyára kivetődött arcomra is, amit a pap a repülőátadás okozta félelemnek tulajdonított, és megpróbált bátorítani:

- Nincs mitől félni fiam! A közvetlen veszély már elmúlt, és különben is: a háború egy szükséges rossz, olyan, mint úgy nyárutón, vagy őszelön a gyümölcsösökben végigvonuló vihar. Megrázza az emberiség fáját, s aki lehull, az lehull, aki fennmarad, azt fennmarad! Azok is jól járnak, akik meghalnak, és azok is, akik megmaradnak!

- Igen, tudom! - válaszoltam, s közben arra gondoltam, hogy Amerikában, Kanadában fölösleges búzával fűtik a mozdonyokat, Braziliában pedig tengerbe öntik a kávé - és amint húztam le magamról a fehér karinget, éreztem, hogy már soha többé nem fogom magamra venni, de hogy szabaduljak a kényelmetlen helyzetből - hisz nem a repülők okozták lelki felindulásomat, azokat már megszoktam: a lányt láttam még mindig magam előtt.

Kirohantam az iskolakertben gyülekező kis csibészeimhez: kétszáznyolcvan pesti aszfaltbetyár a javából, akik már vártak rám, hogy ígéretemhez híven felvigyem őket a visegrádi hegyek közé.

Telepakoltuk élelemmel a szamaras kordét, aztán nekivágtunk a hirtelen emelkedő horgasnak.

Az intézet festői dombhajlatra épült. A kollégium és a rendház között a kápolna. Karcú tornya a messze vidéket uralta. Alatta a szőlőtőkék hosszú sorai majdhogynem a Dunába léptek - a Budapest-esztergomi műút futott cikornyás kanyarokkal a víz mellett, míg túl a Dunán, és közvetlen mögötte, átláthatatlan erdőségek húzódtak. Hepe-hupás szakadékokban, vízmosta gödrökön kapaszkodtunk felfelé. A nyílás felett egymásba boruló fákon, kristálygolyókként csillogtak az előző napi zápor harmatcseppjei, s a hangos, zajos madárfüttyel összekeveredve, fülcsiklandozó muzsikaszót rögtönöztek a körülöttünk rajzó cserebogarak, melyeknek tömkelege rágta, aprította a zsendülő cser- és tölgyleveleket. Igazi romantikus -

nemcsak papoknak, szerelmeseknek való - vidék ez, s talán valaha Corvin Mátyás is itt lelte meg Piroskáját, tavasszal, erdei szalonkahúzás, vagy ősszel, szavasbögés idején. S én mindezt a romantikát, egy kiegyensúlyozott életet, felcserélem egy lánnyal, és egy bizonytalan, számomra ismeretlen egzisztenciával.

De van-e egyáltalán kiegyensúlyozott élet, biztos egzisztencia? Ha öncsalásból élünk igen, de csakis akkor! Biztos, hogy születünk, az is, hogy meghalunk, ami pedig a kettő között van, azt használjuk ki!

És mint gépiesen lépegetve válaszoltam a gyerekek kérdéseire, átsuhant emlékezetemben Judittal való ismeretségem minden mozzanata, kezdve a gimnázium első osztályától, utolsó találkozásunkig.

Szexuális hajlandóságokról lévén szó, a tanárnő sorra kérdezett bennünket, ki milyennek képzelet el férfi, illetve női ideálját? Mivel vegyes osztály voltunk, gyerekes játék volt, talán túl korai is, de amit felszínre hozott, elevenen megmaradt bennem, és talán annak tulajdonítható, hogy az idealista filozófia nem tudott gyökeret ereszteni bennem, ám a predesztináció - eleve elrendelés - hitét semmi nem tudta kiölni belőlem.

Feszült várakozás előzte meg minden egyes megnyilatkozást és midőn Jutkára került a sor - begyes, nádszálvékony, kis szeplős orrú, zsidó lány volt - az izgatott kíváncsiság csak fokozódott. Jutka azonban nem feszélyezte magát, mintha egészen természetes lenne számára, rám mutatott: - Az a barna!

Hátam mögött suttogás támadt: - Bipsi, bipsi! - Én pulykavörös lettem, s felugrottam, de ahogy Jutka rám nézett, egyszeriben lepárolgott a haragom, s összerosolyogtunk, aztán társaink kaján vigyorgása közepett leültünk, várva a következőre. De következő nem volt:

- Majd legközelebb folytatjuk! - mondta a tanárnő, és révedező tekintettel kinézett az ablakon.

Ősz volt! Telefröcskölte sárral, sárgult, fakóbarna falevelek sodródtak a ködszerűen harmatozó esőben, az én szívemben azonban tavasz nyiladozott. Úgy éreztem, mintha harangzúgás közepett, virágszirmokon taposva vonulnék az úrnapi körmeneten. A hazátlan, és anyátlan, a zsidó és az árva - már akkor erős zsidóellenes hangulat uralkodott az iskolákban is -, a társadalom két kivetettje egymásra talált! erre gondoltam akkor, s talán - sőt valószínű, hogy erre gondolt a tanárnő is, mert midőn felhangzott az óráközi szünetet jelző csengettyűszó, a társaink kirohantak a folyosóra, kettőnköt visszatartott:

- Jól választottál! - szólt Judithoz, ahogy ott szemlesütve álltunk előtte. Jóska ha nem is az osztály legjobb tanulója, de a legjobbak közé tartozik! Te pedig - és egy barackot nyomott a fejemre - ne dühöngj, ereszt el a füled mellett osztálytársaid csúfolódásait, hisz nem tudják mit cselekszenek. Majd én vigyázni fogok arra, hogy el fajuljon a játék. - Midőn pedig elengedett bennünket, utánunk szól: Ejnye Jóska! Jutka mamája megkért, hogy küldjek valakit, aki kislányát németre instruálná, Rád gondoltam, elmehetnél hozzájuk!

- Megyek! - kiáltottam, de nem mentem vissza. Kitérve az ajtót kiléptünk, s elvegyültünk fogócskázó társaink között.

E naptól kezdve minden második nap, náluk töltöttem a délutánt, egészen nyolcadikos koromig - gimnázium -, akkor azonban olyasvalami történt, ami egyik napról a másikra szétszakított bennünk, ami levágta sokszor viszontagságos, nem éppen szerencsés időszakra eső diákéveink során elmélyült, egyre tisztuló szerelmünk virágait, vágyait, reményeit.

- Baj van Jóska fiam! - szólt hozzám egyik este vacsora után nevelőapám, a munkában, becsületben megöregedett lakatosmester. - Nem tudtam elképzelni sem, hogy mi lehet az a nagy baj, s mint aki rossz fát tett a tűzre, megütközve álltam előtte. A jó ember megfogta a kezem, és magához húzott: - Ne ijedj meg fiacskám, nem veled van baj, illetve igen, de nem a te hibásból. A bank árverést tűzött ki a műhelyre, és ha nem is végérvényesen, de úgy határoztam, hogy egy ideig abba kell hagynod az iskolát, hacsak... - megállt, pödört egyet a bajuszán, aztán nagy, olajfoltos kezével végigsimított a hajamon - hacsak le nem fogadjuk a Plébános úr ajánlatát.

A csőd, amely nevelőapámat érte, váratlanul ért, de sem abban, sem tanulmányaim abba-hagyásában nem láttam részemre akkora veszedelmet, mint a plébános ajánlatában, melyet már az iskola megkezdése előtt többször szóvá tett előttem is.

- Én pap, apám? - inkább hörögtem, mintsem kiáltottam - mindent vállalok inkább, csak azt nem, hisz tudott, hogy és Jutka!

- Tudom, tudom, fiam! De ne feledd, hogy ez még csak olyan kamasz-szerelem, majd kinövöd, mint a ruhát, de gondolkodj okosan, nem akarlak megsérteni önérzetedben, ám, hogy jössz te egy orvos lányához? Én csak egy szerencsétlen, csődbejutott kisiparos vagyok!

Levette kezét fejemről, és ahogy végignézett magán, majd rajtam, benedvesedett szemeiben láttam: csak súlyos benső vívódások után jutott arra a gondolatra, hogy elfogadja a plébános ajánlatát, természetesen az én beleegyezésemtől függően, mert soha nem erőszakolt rám semmit.

- Tudod fiam - folytatta - én azt szeretném, ha neked nem kellene végigjárnod az én kálváriámat, ha könnyebben kereshetnéd a kenyered, mint én, aztán magamra is gondoltam, mikor iskolába adtalak, hisz egyszer mindnyájan megöregszünk, és...! Amíg volt miből, mehetett, nem sajnáltam, most azonban kifűjt, nincs másunk, csak a két kezünk! - Összekulcsolta tenyereit és elfordult... - Láttam homlokán a mélyen szántó redőket, kezefején a munkában meggörcbült ujjakat, és megsajnáltam:

- Megpróbálom apám! - pusmogtam halkán és lehajtottam a fejem.

Visszafordult hozzám, rám nézett, mintha keresztül akart volna látni rajtam:

- Gondolkozz fiam! - mondotta - holnap választ kell adnunk a plébános úrnak! Ha elfogadjuk ajánlatát, elintézi a püspök úrnál, hogy megszakítás nélkül befejezhesd gimnáziumi tanulmányaidat, aztán tovább a veszprémi szemináriumban.

Másnap felmentünk a parókiára, s hamarosan elérkezett a nap, az utolsó délután, melyet Jutkával együtt tölthettem. Kint ültünk a kertben, szótlanok voltunk, ajkunkon a kissé hűvös szeptemberi napsugár, fanyar mosolyával, csak úgy magunknak skandáltuk a nagy költő csodálatos hagyatékát: „Még nyílnak a völgyben a kerti virágok...” - Igen: még zöld a lugas, még elevenen ágasodnak Nap-felé a tenyérnyi szőlőlevelek, de a sűrű levélbozót között már ínycsiklandozó, pirhanyos fürtök lógnak...! Jutka lecsípett egyet és elkezdtek szemezni. Ő az én, én az Ő szájába raktam, s ahogy így szemeztünk, egyszer csak átkarolta a nyakamat, szájon csókolt, aztán felugrott és kacagni kezdett..., valami rendkívüli ötlete támadhatott, mert még a könnye is kicsordult.

- Ne búsulj, Józsikám - mondta, miután visszaült mellém -, igaza van atyádnak: kinőjük mi ezt a kamasz-szerelmet, ha pedig nem, megtaláljuk egymást akkor is, ha hét lakat alá zárnak!

- Szeretlek! Imádlak! - magam sem tudom miket suttoztam még, de már nem elégedtünk meg ajkunk egymáshoz tapadásával, hogy még közelebb jussunk, hogy még többet adhassunk egymásnak, nyelvünkkel folytattuk a csodálatos tűzijátékot. Szívemen éreztem Jutka szüzi keblének remegését, s megrészegülve vérem rohamától, ölembe vettem, futottam vele be a házba, egyenesen a szobájába, és...

A doktor úr házon kívül volt, a mama pedig befőtteivel volt elfoglalva, így feltűnés nélkül bejutottunk. Az anyai szív azonban csupán reflex, vagy a megszokott házirend miatt megőrizte a lány ártatlanságát, egyben az enyémet is, hogy majd egy későbbi időpontban annál nagyobb lánggal lobbanjon el...

- Jutka! Jóska! - hallottuk a mama érélyes hangját. - Uzsonna! - s mi, mint jól nevelt gyerekek felugrottunk, hogy asztalhoz ülés előtt még lehűthessük magunkat az ebédlő előtti falikútból csobogó vízzel.

És másnap, másnap feketébe öltözve, nevelőapám, nevelő anyám, valamint a plébános társágában ott álltam a pályaudvaron, hogy búcsút véve szeretteimtől, barátaimtól, ismerőseimtől elinduljak egy olyan úton, melyet nem magam, a körülmények jelöltek ki számomra.

Sokan voltak a búcsúzkodók: nevelő anyám gondoskodott arról, hogy minél többen tudomást szerezzenek régóta dédelgetett vágyának beteljesedéséről: Pap lesz a fiam! - hangoztatta utca hosszát már napokkal előtte, és abban az időben még nem csekély számba ment, ha valaki az egyházi pályára lépett.

Tanácsok, jóindulatú figyelmeztetések röpködtek felém, én pedig álltam elmerülve, mozdulatlanul, mintha nem is én lettem volna, hanem egy másik, aki fázósan, magába roskadva, az állomás előtti jegenyék széltől borzolt lombozatába bámul...

Egyszer csak fűjtatva, zihálva, sutorogva berobogott a vonat, s mi felszálltunk. Apám és a plébános helyet kerestek maguknak a tömött kocsiban, és pedig kezemmel búcsút integetve a nyitott peronajtóban maradtam. Kerestem valakit, aki számomra már akkor is több volt mindennél, és mindenkinél, akinek előző napi csókjai még ott tüzeltek arcomon, és midőn megpillantottam Jutkát a váróterem előterében egyik oszlop mögött, pliszírozott sötétkék aljban, fehér matrózbélzban - a szívem nagyot dobbant. Összenéztünk, szerettem volna leugrani és hozzáfutni. Jöjjön inkább a halál, mint az elválás, de valami nehéz, a szerelemnél is erősebb kötelék, a kocsi belseje felé húzott. Elkaptam az almát, melyet Jutka félbeharapva, gyakorlott kézzel felém dobott, aztán beléptem a kocsiba és helyet szorítottam magamnak az ablaknál, ahonnan tovább integettem, de most már csak egynek, mert a többiek összemosódtak szemeim előtt.

És megcsikordultak a kerekek - mintha csontjaim zörögtek volna, zsibbadt izmaim között -, s csak nagyokat lökve rajtunk, elindult a vonat, minden egyes zökkenőnél egy-egy könnyszemet rázva ki szemeimből. Jutka felágaskodott az oszlopra, kezében megvillant a fehér kendő, hosszú, vállára omló, gesztenyebarna hajába belekapott a pajkosan fuvolózó őszi szél, és én is elővettem simára vasalt zsebkendőmet és integettünk, míg csak egy picinyke pontnak is láttuk egymást. Aztán apám mellé húzódtam, hallgatva a zakatoló kerekek surrogását, érdektelenül, szenttelenül figyelve a plébános úr szavaira, aki életem jövő perspektíváit ecsetelte előttem, pedig ha akkor tudom, hogy hely, vagy ki tudja mi híján - lehet, hogy ugratás volt az egész - nem a veszprémi szemináriumban, hanem, hogy szégyenszemre vissza ne kelljen térni, egy szerzetes rendben kötöttünk ki, ahonnet öt hosszú esztendőn keresztül csak a vágyaim szállhattak szülőfalum felé, bizonyára belekapaszkodom a kerekekbe, és az első állomásnál visszafordulok. De nem tudtam, és talán jobb is, mert ha már elindult a hajó, a célt látja maga előtt a tengerész is, nem a hajó körül örvénylő vizet.

És ment a hajó, és örvénylett a víz! Imádsággal, tanulással zsúfolt, örömtelen napok, hónapok, évek váltották egymást. Már nem gondoltam arra sem, amivel a plébános úr vigasztalt: iskoláid elvégzése után csak rajtad múlik fiam, és világi pap lehetsz. Minden erőmmel belevettem magam a tanulásba, s ha néha-néha eszembe jutott Judit - csak a patakra ívelt sóhajok hídján - olyankor ráhajtottam fejem a tölgyfa korlátjára, s a halkán, zajtalanul suhanó kristályvízbe nagy cseppekben hulló könnyeim jelezték hangtalan zokogásom, melyet eltitkoltam nemcsak társaim, apám, anyám előtt is, hogy meg ne csaljam Őket nagyra törő reményeikben. Amikor aztán kitért a háború, és a rend tanerőhiánnyal küzdött, elsőnek jelentkeztem a frontra távozó pedagógusok helyére, hogy a tanulás és a tanítás időt, energiát őrlő malmába menekülve elkerüljem a lelki omlást.

És itt, a visegrádi Duna-kanyarban találkoztam öt év után először Judittal.

A számár nagyot, keserveset ordított, hátranéztem - meredek vízmosás előtt állt a kordé, két nagyobbacska gyerek ráncigálta a gyeplőt, kettő pedig a kantárszárat szorongatva biztatta a szerencsétlen jószágot, amely megmakacsolta magát, előbb fülét hegyezve szétvetette lábait, majd belehemperedett az agyagos, tapadó pocsolyába. Leereszkedtem hozzájuk, megsimogattam az állat sörényét, mire az felemelve fejét, jóízűen ropogtatta tenyeremből a feléje nyújtott kockacukrot, s megnyugodott. Szétszítottam az elemőzsiás csomagokat, s Ildikó - a szamarat neveztük így -, amely időközben felcihelődött, a megcsappant teherrel ismét nekifeszült a nehéz útszakasznak. A gyerekek tolták a kordét, én fogtam a kantárszárat, így hamarosan feljutottunk a természetvájta emelkedőn, és folytathattam a kutatást emlékeim között.

Igen pontosan itt, a nagy kaptatónál találkoztam Jutkával, aki szülei társaságában járta a visegrádi hegyeket. Akkor is megfeneklettünk, s Ők fentről, a magaslatról egy darabig kézzől-kézre adva a távcsövet figyelték a számárral való bajlódásomat, majd midőn felismertek, Jutka futva, rohanva elindult felénk:

- Jóska, Józsikám! - kiáltotta már messziről. A gyerekek csak lestek: honnan pottyant ide ez az erdei tündér, s én, aki álmodni sem mertem volna, hogy itt, az erdő mélyén, a pattogó rügyek, bimbók harsonája közepett látom viszont szerelmemet, csak álltam, pirulva és meglepetten, mint annak idején az iskolapadban, aztán kitértam karjaim és elére szaladtam:

- Jutka! Drága Jutka! Hogy kerülsz ide?

A lihegéstől nem tudott szóhoz jutni, karjaimba esett, s pillanatok alatt nem volt hely arcomon, ahol ne érte volna csókja.

- Józsikám! Végre! Ha tudnád? Bejártam az országot érted, utánad kutatva, s most, egészen váratlanul itt vagy! De most már nem tágítok -, egy tapodtat sem megyek nélküled. - Könnyei eláztatták arcomat, végigcsurogtak reverendámon, s a gyerekek, akik nem tudták, ki Ő nekem, s ki vagyok én neki, s mennyi vágyódás, viszontagság után találtunk egymásra, meghatódva nézték a jelenetet...

- Már azt hittem sosem talállok rád, pedig emlékszel ugye, hogy mit mondtam azon az utolsó délután? De hiába - hozzátartozóid jobban őrizték holléted titkát, a hétfejű sárkánynál, a hét lakatnál, te pedig nem adták magadról hírt, nem akartál találkozni velem többé? - Rám nézett, aztán - mint aki fél a választól, behunyt szemmel vállamra hajtotta fejét...

- Szegény kislány! - rebegtem és önkéntelenül szívemre tettem a kezem -, hisz valahányszor apám, anyám nálam jártak, felőled érdeklődtem először, hozzád szállt első és utolsó üzenetem, írni azonban..., bocsáss meg, nem tehettem! - Felemelte vállamról a fejét, szemembe nézett, aztán mint a szívéből kitóduló öröm végigömlött volna arcán, a könnyfátyolon át elmosolyodott:

- Olyan boldog vagyok! Ez mind a te fiad? Gyere, majd segíték felállítani a szamarat, aztán siessünk anyuékhöz!

Egymás kezét szorongatva, mintha idő és tér soha el nem választott volna bennünket, visszamentünk a kordéhoz, s míg én lepakoltam a tartalmát, Jutka letérdelt a szamár mellé, meg-simogatta és cukorral kínálta tenyeréből. Ildikó elfogadta a cukrot, egy darabig még nyihogott, kérette magát, aztán mintha megbabonázták volna, felugrott, s nekifeszült a rúdnak.

- Mehetünk Józsikám! - kiáltott most már kacagva ismét a régi Jutka - megmarkolta a kantárszárát, s futva igyekezett Ildikó mellett, míg mi, mármint én és a gyerekek, rendezetlen sorokban törtettünk utánuk.

Felértünk a dombra, Jutka szüleihez! Nem változtak semmit, a mama karcsú, mint Jutka, fiatalos küllemű, eleven mozgású, szép, barna asszony, míg a doktor úr magas, szikár, egyenes tartású, őszülő, öregedő úriember, arcára a szigor mintha odafagyott volna már születése pillanatában, szemei azonban rendkívül kifinomult, jóságos lélekről vallottak.

- Megnőttél Józsikám! - szólt hozzám a mama, midőn hozzáléptem kezét csókolni.

- Öregszik az ember! - válaszoltam nagy komolyan, majd kezét ráztam a doktor úrral is.

Jutka, akivel a viszontlátás örömétől madarat lehetett volna fogatni, nem jött oda, a gyerekekkel ismerkedett, s ezért hármásban beszélgettük.

- Jobbkor sem jöhetett volna ez a találkozás, fiam! - kezdte a doktor úr -, már azt hittem, korai sírba kell tennem lányomat, mert főleg az utóbbi időben teljesen magába zárkózott. Az okáról azt hiszem nem kell magyarázattal szolgálnom. - Kezét vállamra tette, miközben végigfutott rajtam a szeme, majd így folytatta:

- Mondd fiam, nem kérlek, hogy őszintén, mert nem kételkedem szavaid őszinteségében, mi a te szándékod a jövőre vonatkozólag? Azt tudom, hogy szereted lányomat, bizonyára ígéretet is tettetek egymásnak, de öt év hosszú idő, megváltozhattak érzelmeid és én a valót akarom tudni: Mennyiben számíthatunk rád? Mert ha nem, abban az esetben tennem kell valamit lányom érdekében. Azért jöttünk is, az ország legszebb, legváltozatosabb vidékére, hogy a természet, a megszokott környezetből való kikapcsolódás talán gyengíti nála az emlékek hatását és visszaadja életkedvét. Eredeti tervünk szerint néhány hetet Visegrádon töltene nagynénjénél - mama nővére -, mivel azonban így történt, a te szavaidtól függ: marad, vagy visszajön velünk!

- Doktor úr! - szavaim akadozva, inkább dadogva törtek elő és meg kellett állnom, hogy megköszörüljem torkomat, hogy gondolataim, érzelmeim értelmes szavakká formálódjanak - szerelmem Jutka iránt változatlan! Végtelenül sajnálom, hogy hosszú ideig bizonytalanságban kellett élnie miattam, nem annyira az én hibámból, inkább nevelőszüleim féltékenysége folytán. De vajon mi lett volna szerelmünk sorsa, ha otthon maradok, s anyagiak híján legjobb esetben is csak mint egyszerű iparos legény kérhettem volna bebocsátást családi tűzhelyük köré. Egymástól való távollétünk ha sok fájdalommal, lemondással járt is, hasznos volt, már részben próbára tette szerelmünket, részben lehetőséget nyújtott számomra, hogy most már egy megalapozottabb jövő előtt kopogtassak ajtajukon.

A gyerekek felálltak harci rendbe - háborúsdit játszottak Ők is, mint a nagyok - s Jutka magára maradván csatlakozott hozzánk.

- Két hét múlva! - nem tudom milyen színek változtak arcomon, de éreztem, hogy a szavak súlyosak, s hogy könnyebb legyen kimondani őket, bátorításért Jutkára néztem -, igen, két hét múlva leteszem a vizsgákat és hazamegyek... - végleg!

- Elég! Köszönöm fiam! - a doktor úr megrázta kezemet, aztán átadott a hölgyeknek. Nem tudom melyikük örül jobban, Jutka-e, vagy a mamája, de ami ezután következett, az több volt egyszerű családi idillnél: szívem felett hallottam szívük zaklatott dobogását, s tudtam, hogy bezárult mögöttem a kör, lecsapódott az aranykalitka ajtaja, s a gyerekek hurrá, előre! kiáltásaiba belezendülő erdő millió és millió csengettyűt szólaltatott meg bennem, melyek mindegyike egy holtig tartó nagy szerelemről muzsikált.

Megállapodtunk abban, hogy Jutka három napig Visegrádon marad. Ezalatt az idő alatt ki-beszélhetjük magunkat. Tovább nem engedélyezte a papa, mert úgy mond: Jutka jelenléte zavarólag hatna a vizsgákra való előkészületeimben.

Sokáig, míg a gyerekek játéka tartott, négyesben sétálgattunk a hegygerincen. A dudvákkal, iszalagokkal benőtt tölgyes kis százszorszép ligetekkel tarkított rétet fogott közre, míg lent a völgyben - hátunk mögött is, előttünk is - a tavaszi záporoktól felduzzadt Duna hömpölygött, szemetet, virágot, holtakat, hordalékokat táncoltatva zavaros hullámai között. De törődtünk-e mi mással, mint egymással? Egymást láttuk a habokban, a virágokban, az iszalagokban, és ahogy lehajoltunk, szemünk lakmározta!

Miért van az, hogy a nagy szerelmek mind tragédiával végződnek? Hová fog torkolni majd a miénk? Rózsafelhőkön úszva robogunk-e a csillagokba, avagy egy szép napon kiveti foszladozó hulláinkat a Duna?

- Jutka! - önkéntelenül elkiáltottam magam, a lány összereszt, s kiesett kezéből a százszorszép csokor, amely mintha friss vérrel lett volna telefröcskölve - megértem most már az öngyilkosok lelkiállapotát - mondtam halkán - nem tudnék élni nélküled egy percig sem tovább!

- Igazán boldog vagyok, gyerekek, mert boldognak látlak benneteket, de azt hiszem búcsúnunk kell, papát estére várják a betegei!

Az ebéd közelségét érezve a gyerekek is kezdtek elöszállingózni az erdőből, s mi a közeli viszontlátás reményében elbúcsúztunk, azaz - csak a doktor úrtól és a mamától, mert Jutkával már megegyeztünk az esti találkában.

Fehéren, mint egy óriás pók, kúszott fölfelé a hold, s a közeli Duna-kanyar vendéglőben a Valahol Európában című dalt húzta a cigány. Idegzetem, melyet amúgy is megzavart a váratlan találkozás, átvette a dallam ütemét, s ahogy ott Jutkára várva fel-alá sétálgattam, elkezdtem dúdolni én is! Egyszer csak nyílt a kiskapu, s halk, zajtalan léptekkel kilépett rajta a lány. Fülelt, körülnézett, aztán meglebbent fehér vászonruhája, s rohant egyenesen felém. Nevét akartam kiáltani, de szám elé tette kezét.

- Csitt! Siessünk, úgy szöktem ki, nagynéném velem akart jönni. - Megfogta kezem és szinte röpített magával, át az úttesten, a templomkerten, fel a hegyre, a régi vár omladékai alá, ott aztán karjaimba dőlt, inkább esett, kifulladásra a rohanástól.

Percekig nem szólunk, faltuk egymást, hosszú rabság után kiéhezve, végre egyedül, majd mintha erős mágnes rántott volna magához, elvágódtunk. Megszűnt számunka a világ, alattunk, körülöttünk megmozdult a föld, Jutka felsikoltott, majd felzokogott, megijedtem, vissza akartam húzódni, karjai azonban acélabroncsként szorítottak magához, s letaposva füvet, virágot, ártatlanságot, midőn feleszméltünk már kacagtunk, kacagtunk eszelős fél-istenekként, mint akik túl vannak már az innen!

Még Jutka sikolya remegett az omladékos várfalakon, mikor tántorogva egymást támogatva felálltunk, mikor pedig tovább indultunk már kacaj viharzott - kacaj és könny, vér és piszok viharzott bennünk, rajtunk, s ahogy botladozva baktattunk a fák között, kirajzolódó keskeny ösvényen, a hold, az alvilág királya, kékezüst, opálszerű ragyogással szórta be árnyékainkat.

Nem volt határozott célunk, hogy merre, hová, csak mentünk, de amíg felértünk a gerince, még vagy tízszer is leheveredtünk előlről kezdeni újra és újra mindent, majd ott aztán leültünk egy száraz tuskóra. Jutka ölembe hajtotta fejét, én pedig csókoltam, ki tudja meddig, míg végig nem borzongott a hideg, hisz ingemet - csak ingben és nadrágban mentem a találkozóra - Jutka alá terítettem, s ki tudja merre, hol már rég elhagytuk, és hűvös volt a májusi éjszaka.

Hol, merre találunk megfelelő odút, ahol megbújhatunk amíg feljön a Nap? Gyötrődtem, tépelődtem magamban, és ekkor mentőötletem támadt, s felkaptam a lányt, és rohantam vele le a völgybe, irányt az intézet hálótermeinek vörös lámpái mutattak. Miért ne vihetném cellámba a lányt - gondoltam magamban - hisz ha maradt még számomra szentség, csak Ő az! Ő a mennyország, talán a pokol! De mindenekfelett szerelmem így bemocskolva, kéjtől, gyönyörtől alétan is, sőt - így lett igazán azzá!

Már lent jártunk az intézetet körülölelő remíz szélénél, mikor nagy, lágy és kövér vakondtúrásra lépve előrebuktam, s drága terhemmel együtt keresztülbukfenceztünk valami sötét, mozgó, sikoltó göngyöleg felett.

- A kutyafáját!

- Istenem Jutka! Nem történt bajod?

- Honnan kerül ide, maga tökfilkó?

- Bocsánat direktor úr, igazán megfelelőbb helyet is találhattak volna - hebegtem, mert az intézet igazgatója hadonászott előttem pulykavörösen, mellette a bokorban pedig egy ismeretlen hölgy kuporgott szoknyáját igazgatva térdein.

Kis ideig farkasszemet néztünk, aztán a direktor elnevette magát, én pedig lehajoltam, hogy segítsék a feltápáskodó Jutkának.

- Nagyszerű tiszikém! Igazán nagy teljesítmény volt ez a bukfenc. Nem ütötte meg magát? De nicsak, nem is egyedül! Bocsánat hölgyem, igazán nem akartam bakot állni Önöknek, de olyan szép ez az éjszaka, hogy az embert kicsalja a zöldbe! Különben bemutatom unokanővéremet, az esti busszal érkezett, s épphogy letelepedtünk ide, szerencsétlenségünkre.

A diri felsegítette a nőt:

- Engedelmeddel Micikém! - Szemrevaló, kacér, fekete hajú, filigrán teremtés volt. Utána természetesen rajtam volt a sor: mivel rukkoljak elő és is? Nevezzem Jutkát unokahúgomnak? A világért sem mocskolom be hazugsággal szerelmemet! Megfogtam kezét és ahogy jöttek felénk, eléjük léptünk.

- Ifjúkori szerelmem direktor úr! Most érkezett Ő is, csak valamivel előbb és a busz Visegrádig vitte. Ismeretlen lévén a környéken, felajánlottam számára cellámat.

Jutka és a nő is kis ideig mustrálgatták egymást, aztán kezét fogtak, s kezét csókoltam én is, majd a direktor sem akart nevetlennek mutatkozni udvariasságban, s kezét csókolt Ő is Jutkának.

- Örülök, hogy megismerhettem - mondta -, bár ahogy én ezt a fiatalembert megismerhettem, el sem tudom képzelni az Ön társaságában.

Jutka mosolygott, majd kihúzta magát és belém karolt, mondván:

- Pedig én nagy jól érzem magam mellette!

- Na, ha így van, csak menjenek fiam, majd holnap beszélgetünk! De vigyázzanak a tisztességre, akarom mondani az illendőségre!

- Engedelmeivel direktor úr! - válaszoltam, s miután jó éjt kívántunk nekik, folytattuk utunkat.

- Vagány fickó! - hallottuk a hátunk mögül Micike hangját - Mackó, te mért nem lehetsz őszinte?

Odaértünk a célhoz - szobám a gyerekek hálóterméből nyílt az első emeleten, ablakával a hegyoldalra nézve. Közvetlenül alatta - a nagy épülethez ragasztva, egy féltetős melléképületben a kazánház, a mosoda, zuhanyozók, mosdók helyiségei helyezkedtek el. Soha még csak figyelembe sem vettem, de akkor hirtelen feltűnt, hogy csak át kell lépnem az ablakpárkányt, s a tetőn sétálva, zökkenőmentesen az intézet és az erdő közötti füves térségre jutok. Odasúgtam Jutkának:

- Látod? Mi kell még a boldogsághoz? Én felmegyek, kinyitom az ablakot, Te pedig eljátszod Rómeó szerepét.

Megkerültem az épületet, s néhány percen belül átemeltem Jutkát az ablakon. Megtörtént a csoda: Júlia betört Rómeóhoz, s hogy zajt ne csapjunk, mutogatva, mímelve a szavakat, megjátszottuk a hős szerelmeseket. De játék volt-e ez? Ahogy ott az ablakban fej-fej mellett álltunk, csak ajkunk mozgott, a kezünk tapogatózott, szívünk taktust vert a tücskök hegedűjéhez, s beolvadva a halványan ömlő holdsugarakba, valóban mi voltunk a hős szerelmesek!

És másnap? Másnap megegyeztünk a dirivel: én sem láttam semmit, ő sem látott semmit, ha akarok maradok, ha akarok megyek, este pedig kezdődött előlről minden, egészen addig, míg Jutka el nem utazott, most pedig... - Túl a vizsgákon, túl az élet első buktatóin, a valószínűtlen dilemmái után a valóság, a szerelem és a gyönyör, a karrier, esetleg testi és szellemi omlás előtt tépelődve, táncolva egy végtelenbe vesző cérnaszálon: a holnapon, itt állok!

- Roham...! - elkiáltottam magam, a gyerekek előbb nagyot néztek, utóbbi napokban szokatlanul különös volt a viselkedésem, aztán kacagva, hurrázva felrakták sapkáikra hadi jelzéseiket és bevetették magukat az erdőbe, én pedig, mint aki nem tud tovább lépni, ráhasaltam egy lágy tapintású, csodálatosan selymes százszorszép ligetre.

Fehér ezüst ömlött a tájra. A fákról, a templomtoronyról, a keresztről villogó szemű kerubok suhogtatták felém lángpallosaikat, mikor úgy éjfél és egy óra között becsukódott mögöttem a rendház kapuja és elindultam lefelé a lejtőn, a kísértetiesen kopogó gránitköveken, s először is - teleszívtam tüdőm a Duna felől áramló friss levegővel.

Öt év! Hosszú és sovány -, sötét és tömjénfüstös évek! Mily jó, hogy volt aki táplálta szívemben az örökmécsest! Elkezdtem rohanni a műút irányába, de mintha ezer ördög kapaszkodott volna a reverendámba, csigalassúságúnak tűnt rohanásom is. Valahol, valamelyik odúból előhuhogó bagoly kuvikolt a közelben, s pont mikor leértem a partra, messerschmittek elöl menekülő liberátor potyogtatta bombáit a Dunába.

A robbanások ereje egy kilométerkönek hajított, hatalmas hullám csapott át fölöttem, de erősen markolván a követ, az úttesten maradtam. Nesze neked - gondoltam - jó előjelek! Távozásom úgy látszik felbolygatta az alvilágot! De mindennek van Istene: háborúnak, békének, életnek, halálnak, tán a szerelemnek is! S felfohászkoztam: Jutka! Csak még egyszer! Utána jöhet a víz, a tűzőzön, a vérözön! S mire feltápáskoztam, a robbanások erejétől

megvadult víz visszahúzódott medrébe, én pedig - bár összeszorított fogakkal - folytathattam utamat a visegrádi komphoz.

Szakállas, öreg matróz szunyókált a kormánykerékre dőlve, s midőn felrezenve rám nézett, még félig az álom hatása alatt rám mordult: ki fia-borja vagy? Majd megismerve: bocsánat tisztelendő úr! Honnan, hová ily későn, avagy inkább korán? - Rám nézett, mint a stixi hajós!

- A pokolból atyus, csak gyorsan! - kezébe nyomtam egy százast, mert aprópénzem nem volt, Jutkától csak százast kaptam az utazáshoz.

Az öreg megköpdöste, majd zsebre gyűrve a pénzt mozgolódni kezdett, a százast megtette a magáét, s perceken belül a folyó közepén hajóztunk a túlsó part felé.

Elköszöntem a boldog - hisz fél havi gázsit nyomtam a markába - révkalauztól, s mivel már hallottam a vonat füttyögését, sietős léptekkel igyekeztem a vasútállomásra. Jegyváltásra így sem volt időm, berobogott a vonat, s felszálltam a hozzám legközelebb eső kocsiba. Bor és dohánybűz csapott orromba, nagyhangú katonák mesélték rémtetteiket a szájtáti civileknek, s hogy ne keltsék feltűnést, elejét vegyem a szerencsétlenkedéseknek, behúzódtam az egyik sarokba. A társaság belemelegedett, mert egyikük a háború mellett, a másikuk ellene beszélt - az egyik éltette Hitlert, a másik gyalázta, s vele együtt Horthy-t is! Heil Hitler! Takarodj te piszkos kommunista, hazaáruló, gestapó bitang! Fogjuk meg, s dobjuk ki! Csakhamar öklök emelkedtek a magasba, derékszíz csattogás, koffer zuhanás, s mire Vácra értünk egy kisebb csatátér képét mutatta a kupé. Igyekeztem is minél gyorsabban kereket oldani.

Vácra két vagy három órát vesztegeltünk. Azt már egy másik kocsiból láttam, hogy a vonat beérkezése után a tábori csendőrök egy elnyűtt képző munkást ráncigálnak ki a kupéból, melyet elhagytam, s elindulnak vele az állomás parancsnokságra. Apámra gondoltam, aki egy napon elém állt: fiam, nincs tovább! - Igen! őt is várják otthon, a két dolgos kéz a család létszükséglete! Halvány dunsztom sem volt még akkor a politikához - a két irányú elfoglaltság: tanulás, tanítás teljesen lekötött, annyit azonban tudtam, hogy a spion árulót, besúgót jelent, a kommunizmust pedig a teológia magasabb nézőpontjáról szemléltem, de mi köze lehet ennek a szerencsétlennek egyikhez is? Mivel a csendőrök mellett haladó két katonában a derékszíjjal vagdalkozó kupétársaimra ismertem, leugrottam és a csendőrök elé álltam:

- Uraim! A két bajtárs provokálta ki az incidenst, mivel ugyanabban a kocsiban utaztam eddig, mindent láttam és hallottam, vagy szabadon engedik útitársamat, vagy Önökkel megyek a parancsnokságra!

A katonák visszahőköltek, a járőrparancsnok felkapta a fejét, mintha egyszeriben át akarná harapni a torkomat, a papi ruha azonban lehiggasztotta:

- Jó reggelt tisztelendő úr! Szabad látnom a papírjait?

- Kérem, parancsoljon! - Előkotortam igazolványom, végignézte, aztán végig nézett még egyszer rajtam, majd vállon ragadta az egyik katonát:

- Részeg disznók! Takarodjatok! Elnézését kérem tisztelendő úr!

- Köszönöm! - válaszoltam, s ráadásul kezét is nyújtottam. A munkás ajkát egy szó sem hagyta el, nekem azonban elég volt, sőt sok is, amit a szemeiből kiolvastam.

A csendőrök a katonákkal odébbálltak, a munkás visszament előbbi helyére, én pedig be mentem az állomás épületébe, hogy jegyet váltsak Pestig. Időm volt bőven, kicsit körül is nézegettem, s mire visszamentem a vasúti kocsiba - úgy értem a másikba - az utasok, nagyobb részt munkások, már szunyókáltak. Kinyitottam az ablakot, kiengedtem az áporodott levegőt, s rádőlve az ablakpárkányra figyeltem az állomás forgalmát. Mellettünk egyik oldalon vörös-

keresztes, sebesült szállító vesztegelt, a másik oldalon katonákkal megrakott szerelvény robogott a frontra.

Harsogó indulóktól remegett az állomás és környéke, s refrénként minden egyes dalra a robogó kerekekhez súrlódó vas jajongásában fiukat vesztett édesanyák, férjüket vesztett özvegyek, apjukat vesztett árvák siráma zokogott:

- Miért? Kiért? Kiért? - Tüzet okádva a sötét éjbe, hatalmas német mozdony gördült a sebesült szállító vonat helyére.

- Wohin? - kiáltottam oda az egyik ablakban könyöklő, szakállas fricnek.

- Sterben! - morgott a fogai között, de fel sem emelte fejét, a földet nézte, amely eggyé olvadt a sínekkel, a zakatoló kerekkel, az egész értelmetlenné vált étellel!

Reggel hat óra körül futott be velünk a vonat a Nyugati Pályaudvarra. Jutka, akinek előző nap táviratot küldtem, már várt a jelzett helyen, az óra alatt. A hajnali gyorsal érkezett Ő is! Kis-lány korától kezdve mindig sápadtnak ismertem, akkor azonban a szokottnál is sápadtabbnak látszott. Nem sokat törődtem a nyilvánossággal, hozzáléptem és úgy öleltem magamhoz, mint általában a szerelmesek.

- Fáradtnak látszol drágám, bocsásd meg, hogy felcicitálatlak, de most igazán rá vagyok szorulva anyáskodásodra. Hisz úgy állnék itt egyedül a város közepén, mint valamikor Kolombusz Amerika kapujában.

Reám emelte mély, árnyékban ülő szép szemeit, melyekben bujkáló rubintpiros, okkersárga, smaragdzöld fények villódtak, s alig észrevehető mosoly jelent meg ajkán:

- Ó nem, nem vagyok fáradt! Elmennék most veled a világ végére is! Bár mehetnénk, de nem mehetünk, mert...! Te nem is tudsz róla?

- Semmiről drágám! Csak azt tudom, hogy itt vagyok melletted, s most már egészen, oszthatatlanul a tiéd! - Megfogtam az állát és megismételtem a csókot! Nem hallottam, azaz - nem akartam hallani a járókelők megjegyzéseit: nézd a csuhást! Csak Őt láttam, Őt hallottam, akinek szemeiből a fény egy nagy, szivárványszínű könnyé sűrűsödve lefelé pergett, kacs-karingózva az apró szeplők között.

- Józsikám! Mindennek vége! - rebegte akadozva - a kormány rendeletileg törvényen kívül helyezte a zsidóságot... - Egy rendőr lépett mellénk és megérintette karomat:

- Engedelmevel uram, de arra kell kérnem, hogy haladjanak tovább! - Felkaptam a fejem, már vagy fél tucat ráérő pesti lebzelt körülöttünk:

- Igen, igen, biztos úr! Köszönöm! - szóltam - Megyünk! Megfogtam Jutka kezét: - Gyere kedves! - Elindultunk felfelé a Nagykörúton. Már vagy ötven méterre távolodtunk el a pályaudvartól, midőn visszanéztem. A látványosság megszűnt, a tömeg mégis tovább nőtt, de mi kell a városiaknak? Meglát valaki egy macskát a háztetőn, megáll, rábámul, s mire körül-néz, már vagy harmincan állnak mögötte.

- Sürgősen házasságot kell kötnünk, kedves!

Jutka keze megremegett, mintha szívét tartottam volna kezemben, s megálltunk megint, de csak egy csók erejéig, aztán rohantunk tovább, utunk első céljáig, egy szabóműhelybe. Nem akartam túlköltekezni más pénzén, és meg is jegyeztem:

- Okosabban tennénk, ha készruhát vásárolnánk, olcsóbban és gyorsabban túllennénk rajta. - Ő azonban ragaszkodott a szabóhoz, mondván:

- Apusnak hosszú évek óta dolgozik, s ha megkérjük, akár két órán belül így is átöltözhetsz.

Igaza volt! Nem éppen kettő, de három órára a méretvételtől talpig feketében, természetesen nem reverendában hagytam el a szabóműhelyt, s még aznap estére másik két ruhát is megrendeltünk. Így már másképpen festett minden, másképp láttam én is nemcsak Jutkát, az utcát, az embereket, de mintha az alacsonyan úszó báránnyelűk is színesebbek lettek volna! Már nem okoztunk botrányt, ha megcsókoltuk egymást, meg is csókoltuk nem egyszer, százszor, ezerszer, míg leértünk a Rákóczi útig, s egy éltebb asszony meg is jegyezte - kis pincsi kutyát sétáltatott férje oldalán - Nézd csak papa, ezek igazán szerethetik egymást!

- Sokba kerül neked ez a mai nap - súgtam Jutkának - Ő azonban mintha megütközne szavaimon elkacagta magát.

- Butuskám, hát te igazán semmit nem tudsz? Nem említette apus? A tiédet költjük! Apus már abban az évben, mikor bekerültél a papokhoz, nevedre íratta somlóhegyi szőlőjét, hogy akadálytalanul folytathasd tanulmányaidat, de nevelőatyád hallani sem akart arról, hogy visszahozzon. Minekutána apus egy nevedre szóló bankbetétre helyezte el a hegy jövedelmét. Ha majd megtalálunk és visszajössz - mondotta - a tiéd lesz! És most, íme: velem együtt!

Jutka karjaival a nyakamban a Nemzeti Színház oszlopai alatt álltunk, s szinte kővé meredtem az emberi jószág hallatára.

- Ugye nem haragszol? - nézett fel rám kérdő, inkább bocsánatkérő tekintettel.

- Nem szívem, egyetlenem! Csak csodálkozom - válaszoltam, s belekacagtam csodálatosan villódzó szemeibe. Elmerültünk egymásban, s egyszer csak arra lettünk figyelmesek, hogy néhány 16-18 éves suhanc egy pajeszos zsidógyereket ütlegel közvetlenül mellettünk.

Első pillanatban szét akartam csapni köztük, hisz olyan voltam, mint egy jól megtermett fiatal bika, futotta volna erőmből, de látva Jutka félelmét, a reggelinél is halványabb sápadtságát, okosabbnak véltem minél előbb és minél messzebb vinni Őt a verekedés színhelyétől és különben is már felfigyelt a közelben tartózkodó rendőr és elindult felénk.

Betértünk a Híradó Moziba és befészkeljük magunkat az egyik páholyba, hogy agyonüssük azt a néhány órát, ami még hátra volt indulásig. A film - dokumentum - folytatólagosan - se eleje, se vége - pergett, s érkezésünk idején éppen Sztálingrád ostromát mutatták. Jól tudtam, hogy az a diadalmas, immár szétvert hadsereg, már nem Sztálingrádot, hanem a Kárpátokat ostromolja visszafelé, ezért inkább Jutka arcát figyeltem, mintsem a propagandának is nevetséges öncsalást. Ahol már az egyszerű katona is úgy indul a frontra, hogy: megyek megdögleni, ott hiba van, méghozzá nagy!

Ahogy kémlelve, kutatva gyönyörködtem a nő szépség természet adta, lány vonásaiban, a gépfegyverek, az ágyúk, a zuhanóbombázók dörejénél is félelmetesebbnek tűnő hang ütötte meg dobhártyámat. Jutka arca eltorzult, a lány vonásokat iszonyat borította el, s ahogy önkéntelenül felemelkedett ültéből és utána kaptam, Hitlert pillantottam meg a képernyőn, amint gögösen, fennhéjázó szavakkal Istennel takarózott: „A háború utolsó pillanatait bocsássa meg nekem az Úr!”

- Gyilkos! Gyilkos! - sziszegte Jutka, szerencsére azonban annyira gyenge volt a hangja, hogy nem hallatszott messze és idejében ajka elé tettem a tenyerem.

- Csillapodj drágám! - nyugtattam visszahúзва ölembe - Ismeretlen környezetben vagyunk!

- El innen! - nyögte - Menjünk inkább az állatkertbe, ott békésebb fenevadakkal találkozhatunk.

Kimentünk ismét a szabadba, de nem az állatkert, hanem a Duna part felé indultunk, s az Erzsébet és a Lánchíd között leültünk a kövekre. A budai Rakparton néhány öreg horgász pecázott, kissé távolabb tőlük térdig felgyúrt nadrággal, egymást fröcskölve gyerekek gázoltak a békésen fodrozódó vízben, melyből játékos halak dobták fel magukat. A Nap még erősen tűzött, Jutka arcán, s bizonyára az enyémen is verejték gyöngyözött. Irigykedve néztünk a galambok után, melyek hirtelen lecsapva belemártották szárnyaikat a hullámokba, aztán szélesebben elszálltak a Citadella irányába.

- Milyen más lenne az élet, csak szeretni és szeretve lenni - mondtam, ahogy elmélázva a galambok után néztem.

- Abból adhatunk és kaphatunk legkevesebbet! - jegyezte meg Jutka, majd letörölte homlokáról és övéről is a verejtéket - zaklatottsággal teli örömtelen évek futnak felettünk, mint a szelek szárnyán a vándor felhők - folytatta - ki vagyunk szolgáltatva a démoni erőknek, s ki tudja mikor, hol csapnak le ránk, hogy még fiatalon feligyák vérünket, de már nem is bánom! Egyet kívántam csak az élettől: Téged! S ha veled, vagy melletted halok meg, nem káromolom Istent, boldog leszek, hisz többek vagyunk-e mi a tiszavirágnál? Feltűnik, elkápráztatja a vizet, aztán lehull, vissza ahonnan jött és én hiszem, hogy ez az örök visszatérés refrénje a mi életünknek is!

Végsimítottam bársonyos tenyerén:

- Hát igen - mondtam - minden ami körülöttünk van csak ráadás! Mi már megkaptunk a magunkét, ma még sütkérezünk, de holnap talán már...? De küzdeni, harcolni kell, hogy minél tovább tartson! - A Parlament felől sziréna sikoltott fel, aztán több, számtalan - mintha egyszerre millió és millió sziréna szólalt volna meg, idegtépő, vad üvöltéssel! Fenn a parton ideges, rángatózó emberek rohantak az óvóhelyekre, mi azonban maradtunk, s helyükön maradtak a pecázó öregek és a lubickoló gyerekek is. Az égen, Csepel felett ezüstösen csillogó repülőgépek jelentek meg! Egy, kettő, három, négy, öt, hat..., nem számoltuk tovább, behunyt szemmel, fülünket befogva hallgattuk a borzalmas robbanásokat. Előttünk még nap-sugárban fürdőző halak ficáinkoltak a csendesen sodródó víz tetején, lent, Csepel alatt azonban már örvénylett, pirosra festve a habokat - tiszavirágok hullottak az enyészet könyörtelen karjaiba, s vajh..., ki tudja: túl voltak-e már azon, amin mi?

Vasárnap volt! Langy, hajnali zápor mosta el az utca porát, s a tiszta, jázmin illatos levegőben, misére hívogatva csengtek-bongtak a harangok. Ünneplőbe öltözve templomba sietett a falu, nagyközség apraja-nagyja, s kart karba fűzve oda igyekeztünk mi is.

- Menjetek gyermekeim, próbáljátok meg - mondta a doktor úr, midőn elköszöntünk hazulról, mert már nem volt más otthonom, nevelőapám hiába erősködött mellettem, nevelőanyám hallani sem akart rólam, amiért otthagytam a papokat és így részemről is sürgőssé vált, hogy rendezsem Jutkával a viszonyomat. A plébános úr, gondoltam megérte helyzetünket és segítségünkre lesz! Tele volt a szívem reménységgel, s oldala mellett látva engem, Jutka is megnyugodott, bohó és szertelen lett, mint kislány korában, pedig már szíve alatt hordta gyermekünket. De boldog volt, s a boldogságnak ki kellett csordulnia! Könnyet tud kicsalni egy korcs virág is, de elég egy sebtiben elhajított szó is, hogy örökre megkeményítse szívünket, s mi akkor, a külső és belső ráhatások következtében olyanok voltunk, mint a mimóza: egyszerre tudtunk sírni is, kacagni is! Úgy érzem magam, mint aki hosszú-hosszú útról tér haza, olyan idegen minden, mondtam Jutkának.

- Igen! - válaszolta és szorosan hozzám simult. - Velünk egykorúak már nagyobbreszt elcsaladosodtak, az idősebbek öregebbek lettek, és új, friss gyerekhad nőtt fel nyomunkban!

A nagyvendéglőhöz érve gyerekkori pajtásaim léptek elénk - már akik kimaradtak, illetve megúszták valamiképpen a katonaságot.

- Hazajöttél, Jóska?

- Haza!

- Otthagytad a papokat?

- Ott!

- Okosan tetted öreg fiú! Köztünk, férfielemek között a helyed! Erre már iszunk egyet!

- Majd mise után fiúk! Gyertek ti is!

Mivel nem csatlakoztak, mi odébb álltunk, ők pedig maradtak, mondván:

- Eleget jártunk oda, amíg gyerekek voltunk!

- Mennyit változott minden - mondtam már másodszor - nemcsak az emberek, az utcák, a házak, de még a fák is! Ha nem lennél mellettem, tüstént visszafordulnék!

- Ugye? És én mennyi ideig vártam rád itthon, csak egyetlen szalmaszába kapaszkodva, hogy eljössz majd értem és elviszel oda! Emlékszer még arra a Goethe versre: „Kennst du das Land, wo die Zitronen blühn...”?

- Emlékszem, hogy ne emlékeznék - válaszoltam, és már skandáltuk is az utolsó sorokat a templom előtt fejezve be. - Igen! - toldottam meg - odavezet a mi utunk kedvesem -, majd gyengéden megcsókolva előre engedtem.

Jutka feszélyezve érezte magát, lassan, szinte tapogatózva lépegetett, de hát ez így volt rendjén, hisz először járt azon a helyen. A csoda azt volt, hogy túl tudta tenni magát az előítéletein, és egyáltalán eljött velem.

Ezen a misén kevés fohász szállt az égbe, mert minden szem rajtunk csüngött, minden száj minket szapult, s mintha szagra jöttek volna, oly sokan jöttek, hogy a templom előtti térre is jutott belőlük.

- Oda nézz! A doktor lánya - suttogták mindenünnen - úgy látszik érzi a bűdöset! Most jó neki a mi fajtánk is! Ráadásul milyen finnyás: kispap kell neki! - Pedig tudhatták, a többség tudta is, hogy mi már jóformán gyerekfejjel eljegyeztük egymást.

Mise végén bementünk a sekrestyébe. Megvártuk, hogy a ministráns gyerekek eltávozzanak, aztán letiszteltem a plébános előtt és bemutattam Jutkát is, mint menyasszonyomat. A pap arcán keserű fintor jelent meg, s anélkül, hogy szót is szólt volna, hosszan mustrálgatott bennünket.

Istenem! Fohászkoztam, csak most ne hagyj el, most segíts meg, ígérem hogy életem végéig hálás leszek!

- Fiam, fiam! - a pap hátrafordult a visszaléjáért, aztán egészen közel lépve hozzám megfogta államát, mondván:

- Minta gyerek voltál és íme! Legjobb eredménnyel végeztél, mindenünnen csak a dicséret, a dicséret és? De hát tulajdonképpen mit is akartok? - Inkább Jutkához, mint hozzám intézte a kérdést, de én válaszoltam:

- Szeretnénk ha összeadna bennünket főtisztelendő úr! Kérem, ne utasítsa el kérésünket, annál is inkább, mert ismeri a régtől köztünk lévő gyengéd kapcsolatot!

- Badarság! - elkacagta magát, aztán taglalva a szavakat megismételte: - Ösz-sze-ad-ni ti-tetket? Mit gondoltok - csak úgy uk-mukra? Nem fiam, te visszamegy szépen, te pedig lányom fiatal vagy, szép vagy, könnyen találsz magadhoz valót! Felejtsetek el egymást, mert ez a házasság lehetetlen! Különben - túl későn gondoltátok meg magatokat ahhoz, hogy zsidótörvény alól mentesüljete!

Jutka könnyei megeredtek, én dühbe gurultak, ökölbe szorított kezemmel egyetlen csapással le tudtam volna taglózni a papot, de nem hamarkodhattam el a dolgokat: így is veszve vagyunk, hát akkor? Megpróbáltam úrrá lenni indulataimon, hátha sikerül megpuhítani az öreg elmeszesedett szívét:

- Tévedni méltóztatik Főtisztelendő úr - mondtam -, de ha úgy igaz, ám legyen, nem vonom kétségbe az Ön szavait, de ha a brutális törvény előtt késve lennénk is, az nem vonatkozhat a vallásra, mi pedig az Ön áldásáért esedezünk! Egyébként ne vegye sértésnek atyám, de előre bocsáthatom, hogy minden szó, minden kísérletezés, ami szétválasztásunk érdekében történik, meddő marad, mert elhatározásomat, hogy Jutkát feleségül veszem, nem akadályozhatja meg semmi és senki!

- Te csacsi! Hát nem érted meg - hátrált előlem és nekitámaszkodott a ruhásszekrénynek -, ha meg is bocsátanám, hogy hátat fordítottál a papi hivatásnak, azt semmiképpen nem segíthetem elő, hogy egy más vallású lánnyal történő frigyre lépéssel bemocskold hitedet!

- Azzal, hogy Jutkát veszem el, csak erősítem hitemet, mert határozott szándéka, hogy átkeresztelkedik, de az ezt nem tenné, akkor is! Krisztus tán nem zsidó volt? Tudtommal Isten nem a vallásuk, hanem cselekedeteik szerint ítéli meg az embereket. Arra pedig gondolni sem mernék, hogy Ön azonosítani tudná magát a nemzeti szocialista fajgyűlölőkkel! Ha Isten előtt mindenki egyenlő, Ön az Ő papja, tehát szent kötelessége összeadni minket, mert szeretjük egymást már gyermekkorunktól kezdve, és ebben semmiféle emberi förmérvény nem állhatja útunkat.

- Fiam, fiam! A szerelemnél magasabb kötelességei is vannak az embernek. A szentek Isten hívó szavára nemcsak szerelmüket, sokszor feleségüket, gyermekeiket vagy éppenséggel férjüket hagyták el, hogy csak egyedül neki éljenek! De ha már itt tartunk - miért fáradoztam én? Miért nevelt fel apád, anyád? Hogy egy szép napon csalódjanak legszentebb reményeikben? Te persze nem látsz most semmit, senkit magad előtt, csak a lányt, akiben megkísértett a Sátán, de várj csak, még megbánhatod, ám akkor már késő lesz! Gyönyörű história: új misére készültünk és esküvő lesz belőle! De csak lenne, érted, csak lenne, mert minden rendelkezésemre álló eszközzel megakadályozom!

- De Atyám, hát nem érti meg? Ön sem érti meg? Itt nemcsak szerelemről van szó, emberekéről, életéről, sok-sok életről! Elvakultságukban a gyilkosok közé állnak? Feszítmeget kiáltanak az ártatlanokra, akasztófát állítanak azoknak, akikkel eddig együtt éltek, szenvedtek, szerettek? Mit szól ehhez a Felettünkvaló?

A pap kinézett az ablakon, s midőn visszafordult - kaján molyosában mint a Sátánt láttam volna vigyorogni:

- Menj! - mondotta - légy boldog, vagy boldogtalan, a te számodra már megszűnt a Felettünkvaló gondviselése.

- Megyünk! - válaszoltam - Ha tudtam volna, ismertem volna az Ön reakcióját, megkíméltem szerelmemet a fájdalomtól, de szégyelljék magukat Önök! Én nyugodt lelkiismerettel mondhatom: inkább élek Jutkával a boldogtalanok, mint Önökkel a boldogok táborában.

A pap kivörösödött, lehet, hogy legszívesebben nekem rontott volna, de ahogy ránéztem, bizonyára a halált látta a szemeimben, mert hátraarcot csinált, s a templomon keresztül távozott, én pedig belekaroltam Jutkába, s kilépve a sekrestye ajtaján, mintha díszszemlét tartottunk volna, büszkén, mint akik az igazságot hordják szívükben, és bátran, mint a guillotine-ra lépő Danton - elvonultunk a templomtéren összeverődött tömeg előtt.

A doktor úr és a mama már az ablakon át látták eredménytelenségünket, s mire beléptünk már készen álltak arra, hogy a pap helyett Ők adják áldásukat szerelmünkre!

- Ne keseredjete el gyerekeim - mondta a doktor úr, ahogy ott térdepeltünk előtte - a papé helyett az én áldásom kísérjen benneteket utatokon. Sorsunk igaz, az üldöztetés lesz, de Istenünk az Igazság, s ha meghalunk - meghal az Isten is, káoszt és poklot szabadítva a Földre.

Megcsókoltuk egymást, előbb Jutka és én, aztán a szülőket, akik e pillanattól kezdve nekem is igazi szüleimé lettek, azok helyett, akiket még egészen kisgyermek koromban elsodort mellőlem a végzet.

Megettük a lakodalmi ebédet! Csupa virág, kedvesség, figyelmesség volt minden körülöttünk. A mama gondoskodott arról, hogy szűk körben, egyszerűségben is éreztesse a nagy pillanatot. Ebéd után átmentünk a szalonba, hogy az új helyzetre való tekintettel - eggyel szaporodott a család - meghányjuk-vessük a dolgokat.

Én ragaszkodtam ahhoz, hogy állást vállalok, de apus - mindnyájan így szólították a doktor urat, s e naptól kezdve én is - hallani sem akart róla.

- Eleget raboskodtatok eddig, most egy darabig próbáljatok élni! Élvezzétek egymást, a természetet, egyenlőre elegendő lesz az én keresetem is - ki tudja, feléljük-e azt is?

Mama időnként magunkra hagyott bennünket - a szobalányt vasárnap mindig szabadságolta, és teljes egészében rá hárult a gazdaasszonyi feladat, de örömmel végezte: ravaszkos mosollyal távozott körünkből, s mikor visszajött, mindig hozott magával valami ínycsengőt, vagy kicserélte alpakka jeges-kosárkájában a kiürült pezsgős üveget.

A hálósobák körül vita folyt, melyik legyen a miénk és melyik a szülőké? Apus és a mama mindenáron rá akartak beszélni bennünket arra, hogy foglaljuk el az övékét: Jutkának világos, napos szobára van szüksége, mondván, mi azonban kitarítottunk eredeti elgondolásunk mellett: dehogy háborgatjuk a szülőket, maradjanak csak megszokott, kényelmes nagy szobájukban, jó lesz nekünk a kicsi is, sőt kértük: engedjék meg, hogy Jutka lánykori szobáját rendezhessük be magunknak, amelyhez annyi emlék, szerelmünk legszebb, legintimebb pillanatai fűződnek, s majd, ha megszületik a baba, akkor is ráérünk változtatni.

A könnyű szesz fogyasztása kipirosított bennünket. Apus derűs jókedve magával ragadott minket is, s tánczenét téve a lemezjátszóra, halk pianóban járnunk kezdtük. Meghitt családi hangulattal, régi és új slágerekkel telítődött a szoba, de egyszer csak hirtelen besötétedett: egyik pillanatról a másikra, sűrű mennydörgés közepette, vakító villámok cikáztak keresztül-kasul az égboltozaton.

- Vihar lesz! - jegyezte meg apus, de alig ejtette ki a szavakat, már locsogott is. Kiálltunk a veronda ablakba és onnan néztük végig a felhőszakadást, amely rövid fél óra alatt felismerhetetlenségig tönkretette a kertet, megtépázta a fákat, a szőlőlugast, a gondosan kezelt virágágyakat, s a rózsákat, Jutka rózsáit.

Az elemek vad tivornyája zúgott felettünk, körülöttünk, letépett halvány fehér, piros, sárga és rózsaszínű rózsaszirmok kavarogtak az ablak előtt, egy-egy pillanatra hozzátapadva az üveghez, hogy aztán tovaszánguljanak a szél könnyű játékkaként, midőn csatakosan, sárosan,

szomorú, lehajtott fővel nevelőapám jelent meg a küszöbön. Meg voltunk lepődve. A doktor úr nyitott ajtót és tessékelte volna befelé, de nem jött:

- Az Isten áldja meg, siessünk doktor úr, feleségem haldoklik - mondta, aztán rémnézett, majd Jutkára és elfordította fejét, könnyezett.

Összenéztünk:

- Gyertek gyermekeim! - szólt hozzánk apus, majd nevelőapám ellenkezésére lehúzta róla az átázott köpenyt. - Ne szaporítsuk a bajt -, mondván és saját viharkabátját erőszakolta rá.

Beburkolózva jól az eső ellen, elől mi fiatalok, elindultunk.

- Mi történt - kérdezte apus - ilyen hirtelen? Egészséges, életerős asszonynak ismertem!

- Igen doktor úr! Az is volt! - motyogta nevelőapám - ma, a mise után, hogy hazajött nem találta helyét, folyton a gyerekeket emlegette: Istenem! - mondogatta - Milyen szép pár! Lehet, hogy Isten is így akarta! Mégis csak az én fiam, én neveltem, nem élhetünk mellettük haragban! Nem ízlett neki az ebéd sem, s vihar előtt kiment a kertbe, hogy virágot szedjen. Ha mi nem is megyünk, elküldjük nekik - mondotta - majd csak rendbe jövünk: megbocsát Ó is, hiszen szerettem és most is szeretem! Ott, a rózsafa tövéénél érte a villámcsapás. Összeesett! Kirohantam és bevittem. Végtagjait nem tudja mozgatni, csak ajka mozog, mintha mondani akarna valamit, de szó nem jön ki a száján. Ha idejében érkezünk, talán segíthetünk!

- Gyorsabban, gyorsabban gyermekeim! - szólt apus, s meggyorsítva lépteinket szinte futva igyekeztünk a régi, kopott, de patinás-veretű, számomra viharvert állapotában is palotának tűnő ház felé, amely kitagadva is visszavárt.

Mire odaértünk az eső alábbhagyott, az udvar tele volt szomszédokkal, a házból zavaros jajgatás és imádságfoszlányok hallatszottak. Bementünk, nevelőanyám a kerevetem feküdt, ajka még mindig mozgott, de szemei már üvegesedtek, s a pap, aki előttünk érkezett, éppen az utolsó kenet szentségében részesítette, majd kezeit összekulcsolva félreállt, hogy helyet adjon az orvosnak. Apus megvizsgálta a szívverést, aztán lezárta az ijedségtől szélesre tágult szemhéjakat:

- Meghalt! - mondta. - Vége!

Vége! Ajkán megszűnt a remegés, meghalt, elszállt a viharral, de a rózsák, melyeket nekünk szedett kiengesztelésül, esőtől harmatosan ott illatoztak kis vesszőkosárkájában az asztalon.

Ráborultunk a még meleg tetemre, megcsókoltuk, aztán sírtunk, majd csokorba szedve a virágokat, a keblére helyeztük. Elment, meghalt, itt hagyott bennünket, de itt hagyta a szeretetet és a megbocsátást, mi sem haragudhattunk rá.

Temetés után - velem együtt Jutka is felhúzta a gyászszalagot - naponta kijártunk a temetőbe, friss virágot vittünk és meglócsoltuk a sírt. Lassan megszoktam én is a falut, s a falu is engem, már nem beszéltek rólunk, s ha néha-néha, hellyel-közzel fel is vetődött romantikus egybekelésünk, csak tapintatosan érintették, ugyanis úgy ment köztudatba, hogy a szülők ellenére titokban házasodtunk össze, s a plébános úr, aki nem volt hajlandó segíteni, egyelőre nem is ártott, hallgatásával megerősítette, de tehetett volna-e mást? Hisz még friss volt a hant Isten keze nyomán!

Így éltünk egy darabig, hol Jutkáéknál laktunk, hol nálunk, de főleg nálunk, mert nevelőapámat nagyon lesújtotta a haláleset, s nem hagyhattuk egyedül nagy szomorúságában. Egy nap azonban változást hozott életünkbe. Változást? Hisz még a mézesheteknél tartottunk és

minden nap újabb meglepetést tartogatott számunka, egymás megismerésében, ez a változás azonban más volt: egymásból a világba - egymáson túl hozzásegített bennünket az emberek, sorsok megismeréséhez, kitzsított minket is a népek országútjára, ahol ömlött a vér, egyre több vér! Este, éppen Jutkáéknál voltunk, s fekvéshez készen, pizsamában könyököltünk kis szobánk ablakában. Az udvaron álló nagy diófa ágai között reszketett a hold, s szomjasan, soha ki nem elégülő vágygal tapogatva, simogatva egymást, tele tüdővel szívtuk magunkban az ablak alá futó rózsasalugasról terjengő illatot. Egyszer csak kopogtak az ajtón.

- Szabad bejönni? - hallottuk apus kellemes, mély hangját.

- Hogyne! - kiáltottuk egyszerre, mind a ketten, s az ajtóhoz ugrottunk.

- Ejnye-ejnye gyerekek, még a tyúkok is kotkodálnak, s ti máris ágyba készültök? - Apus szeretett tréfálkozni, s most is, miközben ujjaival megfenyegetett bennünket, mosolygott a bajusza alatt.

- Ó nem, nem - magyaráztuk - csak levegőzünk az ablakban! - s kacagtunk mi is apus szójátékán.

- Na, ha nem alszotok, akkor gyertek velem - mondotta - s belém karolva átvezetett a szalonban, ahol a mama már várt ránk.

- Nézd csak mama ezt a két mormotát, igazán itt az ideje, hogy reptessük Őket, mert még álmokórt fognak kapni.

- Ha az lenne az álmokór, amiben Ők szenvednek, nem is lenne rossz - szólt a mama kacagva - én azonban úgy gondolom, hogy Ők csak sulynak! Ugye gyerekeim? Ne botránkozz meg rajta papa, mi sem voltunk különbek!

- Igazad van kedves! De ha így van - apus megcsókolta a mamát, aztán leült melléje, helyet mutatva nekünk is - üljetek le gyerekeim és térjünk a tárgyra, nem akarlak meglopni benneteket, úgy is az idő az, amiből legkevesebb jut számunkra.

Körbeültük a kis asztalt, s kíváncsian lestük - mármint én és Jutka - hogy mi rejlik a szülők szem- és szójátékában. A mama előhozott egy táskát, s apus belekotorva egy csomó százás bankjegyet húzott ki:

- Nos gyermekeim - szólt hozzánk - ti eddig nem is említettétek a hozományt, íme itt van! Részben a somlói hegy jövedelme, tehát a tiéd Jóska fiam, a többit a mama kuporgatta össze egyetlen lányának. Sokat töprengtünk azon, hogy mi tévők legyünk vele? Előbb ingatlant akartunk vásárolni, később értéktárgyakat, de minek? Bármerre nézünk, a jövőnk bizonytalan! Arra gondoltunk: vegyétek magatokhoz és hasznosítsátok! Ha sikerül ép bőrrel túljutnunk ezen a poklon, az egészség elegendő tartalék lesz az újrakezdéshez.

- De apus - szóltam, tétován nézve - mi nagyon jól érezzük magunkat itthon, ami pedig a hozományt illeti, egyáltalán van-e jogunk ahhoz, hogy elherdáljuk azt, amiért Önök szenvedtek? Mi Önökre bízunk, tapasztaltabbak és...!

- Mi örülünk legjobban annak fiam, hogy itthon is jól érzitek magatokat, de - mit gondolsz, a pénz milyen hasznosítására gondolok? Vegyetek egy autót. Jutka tud vezetni, majd te is megtanulod, s menjetek nászútra, mi is voltunk, ti sem maradhattok le tőlünk. Nem árt, ha körülnéztek egy kicsit, s a szerelem életigénylő bódulata mellett, bepillantást nyerhettek ebbe a fortyogó boszorkánykatlanba. Nos?

- Megálmodjuk apus - szóltam, s Jutkára néztem, aki mintegy helybenhagyólag megszorította az asztallap csipketerítőjét babráló kezemet, majd:

- Igen apus! Ahogy Jóska mondta: majd megálmodjuk! - ismételte szavaimat.

- Nos, jól van! Tedd el mama! Álmodjátok meg, s ha majd szükségetek lesz rá, elővesszük.

A mama visszavitte a nagyszobába a pénzt, majd a konyhán keresztül visszatérve nagy üveg, lehűtött sört hozott.

- Igyatok kedveseim, meleg van - mondta, s közben letörölte homlokáról a verejtéket. Mama az utóbbi napokban egyre gondterheltebbnek látszott, pedig ami az anyagiakat illetve, semmiből nem szenvedtünk szükségét.

Jutka teletöltötte a poharakat és lehajtottuk. Valóban meleg volt, s ráadásul a suhancok provokációitól tartva, estére kelve bezártunk ajtót, ablakot, csak az udvar felől levegőztettünk, a friss, aranycsillogású árpalé így is üdítő bizsergéssel futott végig rajtunk. Apus - szokása volt - kis ideig táncoltatta ujjait az asztalon, aztán felállt, az ablakhoz ment, s behajtotta a spalettákat:

- Szomorú hírt kell közöljek veletek - mondotta visszatérve a helyére - Pesten mától kezdve, sárgacsillagos jelzéssel járnak sorstársaink, s úgy érzem hamarosan sorra kerül a vidék is!

- Mit mondasz? Istenem - kiáltott fel a mama - ugyan mit ki nem találhatnak még, hogy megalázzanak bennünket. Élő halottakat, erkölcsi hullákat akarnak csinálni belőlünk?

- Ez lenne a legkevesebb baj mama - szólt apus - csillagos korban élünk, az oroszok büszkén viselik a pirosat, az amerikaiak a fehérét, mi miért ne viselhetnénk büszkén a sárgát? Csak amíg az Ő csillaguk a győzelem jelvénye, a miénk a halálé! S ha még sokáig vár magára az a valami, valami isteni, vagy emberi erő, amely képes lesz útját állni ennek az örületnek, mi is a lengyel és csehszlovák zsidók sorsára jutunk.

- De apus - vettem közbe - ez nem lehet, lehetetlen, hogy annyi embert elpusztítanak csupán azért, mert zsidónak születtek? Hisz vallási hovatartozásunktól függetlenül egyformán élő, érző, gondolkodó emberek vagyunk, egyik fajta, vagy nemzet sem követelhet magának előjogokat a másik rovására.

- Háború van fiam! - mondta - Törvényen kívüli állapot, s a magas politika érdekében semmi sem istentelen! Ma velünk etetik a csöcseléket, s holnap, ha győznének, őket falnák fel!

- Borzalmas idők - mondtam, s mintegy reflexszerű mozdulattal ölembe emeltem Jutkát: ne félj bogárkám, amíg én élek, erős várad leszek, s ha minden kötél szakadnak, együtt megyünk a halottak élén! De még nincs veszve semmi és kár előre falra festeni az ördögöt - inkább apushoz intéztem a szavakat, s most én töltöttem tele a poharakat - Meddig tarthat még ez a háború? - kérdeztem - Az oroszok sztálingrádi győzelme megállította a nácik előrenyomulását, azóta folyvást csak visszafelé jönnek, most pedig, hogy megalakult a nyugati front, esztelenség gondolni is a nácik győzelmére. Tehát csak idő és leleményesség kérdése, hogy megfelelő menedéket keressünk egy esetleges, ránk nézve katasztrófa idejére, a deportálásra gondolok!

- Igen, igen fiam! Már én is gondoltam erre, de hol, hová, merre? A községet nem hagyhatjuk el észrevétlenül, itt pedig van-e egy talpalatnyi föld is, amely biztonságot nyújtana? Ha lennének is barátaink, akik vállalnák a rizikót, nem fogadhatjuk el, sőt semmiféle segítséget, mert mindenki az életével játszik és a miénk sem ér többet, mint az övék.

- Nem is erre gondolok - mondtam, hanem majd mi -, fiatal vagyok és erős, legalább visszadhatok valami keveset abból a sokból, amit kaptam! Mama - a mamához fordultam - mégis csak odaadhatná a pénzt, elfogadom apus ajánlatát, s veszünk egy tragacsot - a jót ügyis bevonultatnák - legalább módodom lesz saját szememmel meggyőződni mielőtt munkához látnék.

Másnap délután, Pestről jövet, a balatoni műúton hajtottunk Balatonfüred felé, egy világoskék - ez volt az eredeti színe - inkább terepszínű, részben rozsdabarna Skodában. Jutka ült a volán mellett, én mellette. A motor könnyedén, erőlködés nélkül vette az emelkedőket, s hamarosan meggyőződhattünk arról, hogy az ütött-kopott külső ellenére egy első osztályú túrakocsi tulajdonosai lettünk. Nem beszélve az áramfejlesztőről, amely a hátsó ülés helyén szerényen húzódott meg, a viaszos vászon alatt.

Megérkezvén Balatonfüredre, már javában benne jártunk a nyaralási idényben - sehol semmi mozgás, a csodálatos magyar tenger, a kék Balaton, lágyan ringó hullámaival hiába várta a nyaralni vágyó, fáradt embereket, a máskor nádasai közé bűvő szerelmes párokat, mert a felette naponta gyülekező ellenséges repülőek életveszélyt jelentettek az életet kedvelők számára. Mi azonban elhatároztuk, hogy néhány napot csak azért is ott töltünk, s már odahaza felkészültünk hozzá. Nekem ismeretlen, Jutkának azonban ismerős volt a vidék, és egyenesen odahajtottunk ahol apusék szokták tölteni a nyári pihenőjüket.

A ház a part festői emelkedőjére épült, előtte magas platánok, mögötte, hátul a kertben tarka-barka virágagyások csokolóztak a selyemfényű, azúrcsillogású vízzel.

Az ajtót filigrán, madárcsontú asszony nyitotta, s mint régi ismerőst üdvözölte Jutkát, amikor pedig megtudta, hogy nászutasok lennénk, se szeri, se száma nem volt jókívánságainak, majd bevezetett bennünket egy tágas, tóra néző, balatoni emlékekkel díszített szobába.

- Érezzék magukat otthon kedveseim - mondotta - öltözzenek át, én pedig megyek és készítek valami finomat vacsorára, bizonyára megéheztek a hosszú úton.

Került-perdült, s épp, hogy átöltöztünk máris kopogott, friss balatoni fogast tálalt, valami - máig sem tudom miféle, de ízletes sárga szósszal, utána pedig színig töltötte a poharakat.

- Sárgamuskotály - mondotta - ebből csak a legkedvesebb vendégeinknek szolgálunk fel.

Ettünk, kortyolgattuk a bort, s közben beszélgettünk. Az asszonyka férje és idősebb fia a fronton, tizenként éves kislánya, egy idős szolga és az időnként bevetődő vendégek alkották a családot.

- Még tavaly ment valahogy - magyarázta - de az idén. Meddig tart még ez a háború? Fialat úr, biztasson már valami jóval! Maga többet tud, többet lát, többet hall!

- Egyszer mindennek vége lesz asszonyom, a háborúnak is!

- Tudom! Ennyit én is tudok! Úgy lehet nekünk is! A férjem az orosz fronton, a fiam Németországban, vagy ki tudja merre, vajh találkozunk-e egyáltalán még, Lesz-e élet ebben a házban, amely máskor, főleg nyáron csupa kacaj, csupa napsugár volt?

- Így kérdezzünk ezt mindnyájan asszonyom, de mást nem is tudunk tenni, mert ahhoz kicsinyek, tehetetlenek vagyunk, a reményt azonban nem szabad feladni. Lesz, mert a szeretet erősebb, mint a gyűlölet, s nekünk, akik itthon vagyunk kötelességünk ébren tartani azokat az érzéseket, amelyek majdan egy boldogabb jövő kovászát alkotják!

A nap már erősen hanyatlott lefelé, s mivel ott-tartózkodásunk minden percét ki akartuk használni lefutottunk a partra, eloldottuk az egyik csónakot és messze beveztünk. A csónak hosszú volt és karcsú, könnyen repült a vízen, s míg élveztük a felcsapódó vízcseppek és az alkonyi szellő sustorgását, egyre beljebb hasítottunk a hullámok közé. Egyszer csak Jutka ijedt kiáltását hallom:

- Vissza Józsikám! Vissza! Nézd a napkorong már a vízben fürdik, hamarosan leszáll az éj! Nem szeretnék kint rekedni!

Csavartam egyet az evezőlapáttal és visszafordultunk. Valóban egyre lejjebb merülve előttünk úszott a Nap, s a víz mintha lángolt volna, valósággal vakított.

- Máskor is ilyen? - kérdeztem Jutkát.

- Nem, még soha nem láttam ilyenek. Siessünk Józsikám, mert a Balaton olyan, mint egy szeszélyes szép asszony, jó időben lágy és sima, de ha megharagszik, nem ismert tréfát.

Megmerítettem a lapátokat, s a csónak maga előtt űzve a Napot, orrával kiemelkedve, mint egy íjról pattanó nyíl, szinte repült visszafelé. A kiindulási helytől 100-150 méterre megálltunk, a Nap már elmerült, a vérarany ragyogást opálszerű homály váltotta fel, elengedve az evezőket kifújtam magam és csak úgy, a víz ringására bízva csónakunkat hallgattuk a partról felénk szálló muzsikát, majd duóban, egymást kísérve, énekelni kezdtünk mi is: „Hullámzó Balaton tetején...”

Másnap már napkelte előtt vízre szálltunk. Tiszta, derült idő mutatkozott és elindultunk portyázni a part mentén. Vittünk magunkkal ruhát is, hogy majd Badacsonynál letáborozunk és megízleljük a híres badacsonyi kéknyelűt, de a nádas mellett elhaladva csábítóan integettek felénk a pelyhes, hosszúra nőtt buzogányok, hogy lemondjunk a továbbhaladásról és átvergődve a zizegő, hullámzó zöld labirintuson egy kis, néhány négyzetméternyi tisztáson megállapodtunk. A víz nem volt mély, jó vállig érő, de tiszta, elmerüléstől nem kellett tartani, biztonságba helyeztük a magunkkal hozott elemőzsiát, a ruhát, majd elkezdtünk ficáncolni, mint a nagy halak. Hol én buktam víz alá, hogy Jutka, hogy egyszerre mind a ketten, aztán elfeküdtünk a csónak fenekén. Egymás mellett nem fértünk el, csak egymáson, s mivel kemény volt a deszka, időnként váltottunk.

A szerelem utánozhatatlan orgiája volt ez, s egészen addig tartott, míg alétan szét nem estünk és akkor - hátunkat nekitámasztva a csónak két oldalának - elaludtunk.

Orkászerű robajra ébredtünk, s mire kidörzsöltük szemünkből az álmot, repülőgépektől setétlett az égbolt, amerikai liberátorok, kéttestű angol vadászok, német messerschmittek örült viaskodása, olaj- és puskaporszag kavargott felettünk, körülöttünk. Kiugrottunk a csónakból, megfordítottuk és alábújtunk. Robinzoni állapot: elhagyott szigeten, tehetetlenül a technika csodáival támadó vadakkal szemben, s fogvacogva hallgattuk a csónak fenekét romboló lövedékhüvelyek kopogását és vártuk mikor vág elevenünkbe egy éles, hogy átsegítsen az ismeretlenbe.

Jó órahosszat tartott az égi háború, s mikor elült, előbb végigtapogattuk egymást, egészben vagyunk-e?

- Csigavér! - mondtam Jutkának miután kibújtunk a csónak alól, majd elkacagtam magam - igazán nagyszerű szerenádo volt!

- Ezt nem komolyan mondd? - szólt Jutka, s miközben megfordítottam a csónakot, gyorsan magára húzta fürdőruháját - sohasem voltunk közelebb a halálhoz - folytatta, de most aztán gyorsan haza, nem szeretném még egyszer ugyanezt átélni.

Kis ideig tanakodtunk, mitévők legyünk? Kimenjünk a partra és a szárazon térjünk vissza, vagy ahogy jöttünk? Zizegve hajlott körülöttünk a nád, s valahol Badacsony irányából hajótülök riogatott! A víz felett, a vízben, ha lassan, tétovázva is, megindult az élet, s a közelünkben lecsapó fehér halászmadarak, ahogy megmerítették szárnyaikat a selymesen csillogó habokban, a csend, a lélegzetvételnyi csend hírnökei voltak. Összenéztünk, elhatározásunk

szemünkben csillogott, összeszedtük cók-mókunkat, aztán csobban a víz, a csónak orra, meg-rázva a buzogányokat, folyosót nyitott előttünk és elindultunk visszafelé, amerre jöttünk, csak most már lassabban, talán éreztük, hogy utoljára. Soha nem látjuk viszont a Balatont, amely úgy villódzik a dimbes-dombos, erdővel borított balatoni felvidék zöld koszorújában, mint egy csodálatosan ötvözött kék gyémánt! Istenem - gondoltam - hányszor üzetsz ki bennünket a paradicsomból? Milyen szíved van, hogy eltűröd, vagy tán örömöd leled a borzalmakban? Vagy nem is vagy? Az ember teremtett magának, mint a köszönteket, hogy rajtad köszörülhesse véres kardját? Lesz-e gyümölcs a fán, melynek rügyei még virágba borulás előtt leperzselődnek?

Izmaim nekifeszültek, kezeim ütemesen mozogtak az evező nyelén, a csónak hangtalanul surranva, vízfolyás irányában szelte a habokat, Jutka pedig mintegy márványba faragott istennő, mint valami kőszent, ott ült a csónak orrában, mozdulatlanul, sápadtan, készen az áldozatra!

Érkezésünkre az asszonyka már kint vált a parton, körülötte ugrándozott nagy, szibériai szürkefarkas kutyája. Csaholt, szimatolgatott, bele-belegázolt a vízbe, majd visszatérve gazdájához, szűkölve nyalogatta kezét.

- Istenem! - kiáltotta már messziről felénk - azt hittem odavesztek. Olyan hirtelen távoztak, hogy nem tudtam figyelmeztetni Önöket, miszerint itt fölöttünk mindennapos ez a csetepaté és ilyenkor, a déli órákban életveszélyes a vízen való tartózkodás.

- Semmi baj asszonyom - válaszoltam, közben a cövekhez kötöttem a csónakot, majd kiléptünk a partra -, ép bőrrel megúsztuk, de azt hiszem ebből elég is volt!

Jutka szótlan és sápadt volt még mindig! Bementünk, elfogyasztottuk az ebédet: ropogós, olajban sült sügér volt, de valahogy, valamiféle keserű ízzel keveredhetett, mert hiába öblögettük torkunkat a zamatos sárga muskotállal, nem akaródzott lecsúzni a falat. Megköszöntük az asszonyka jó szolgálatát, fizettünk, aztán Jutka másállapotára hivatkozva a hirtelen távozás miatt, meleg búcsút intettünk.

- Sok szerencsét kedveseim! - köszönt el tőlünk az asszonyka - és ha elült a vihar...

- Találkozunk ismét asszonyom - válaszoltam, kezét hosszan kezembe tartva - ne nyugtalanodjon a férje és a fia miatt, visszajönnek Ők is, és visszajövünk mi is! Addig pedig kemény szívvel és összeszorított ajakkal!

Az asszonyka szemeiben könnyek jelentek meg - a motor felbődült, s mivel Jutka nem érezte jól magát a hátralevő úton, már én vezettem.

Míg Jutka hátrafelé integetett, én már előre néztem, előre a végtelent érzékeltető sima aszfalt-ra, és amint egymás után tünedeztek el mellettünk a sudár nyárfák, a törpe kilométerkövek, éreztem, hogy két forró kar fogja át vállamat, és egy még forróbb száj, félreborzolva hajam, csókot lehet a nyakamra.

Balatonfüredről egyenesen hazahajtottunk, és azon az estén - először - apussal kettesben beszélgettünk.

- Hamar meggondoltátok magatokat fiam - mondta -, még nem számítottunk rátok.

- Igen apus! Csak betértünk, reggel tovább megyünk és ezután mind kevesebbet fogunk itthon tartózkodni egészen addig, amíg be nem fejezzük a munkát.

- Miféle munkát? - kérdezte, s most Ő nézett rám úgy, mint én szoktam Őrá, amikor előttem ismeretlen dolgokról magyarázott.

- Íme - mondtam, és kibontottam az asztalra készített csomagokat. Villanyfúró, dinamit-patronok és egyéb-kőzet robbantásához, bontásához szükséges eszközök, anyagok. Miután sorra vettem őket, melyik miért szükséges, elkezdtem magyarázni elgondolásomat a somlói hegyoldalba vájandó sziklabarlangra vonatkozólag:

- Akkor, amikor először szóba került a deportálás lehetősége, már megfogamzott bennem a terv, csak a kivitelezés okozott némi fejtörést: csákánnyal nem megy, kemény a bazalt, s ha a dinamitot megszerzem - egyik barátom a kőfejtőben dolgozik - még szükség van villanyfúróra is! Most itt van minden együtt, már csak neki kell fogni, de minél előbb, nem várhatunk csodát.

- Okos terv fiam! De honnan a hajtóerő?

- Azt nem tudtam behozni, de az is rendelkezésünkre áll! Ha kijön velem a kocsihoz, meg-tapinthatja: vadonatúj, kipróbált áramfejlesztő.

- Igen ám, de a robbantás messze hallatszik!

- Akkor fogok robbantani, amikor elhúznak fölöttünk a támadó repülőerődök, de az autó motorja is elég zajt csap.

- Látom fiam, hogy mindent alaposan átgondoltál, segítsen hozzá a Mindenható, és segítsen mindannyiunkat oda, ha szükség lesz rá! - apus megfogta vállamat és átölelt. - Köszönöm, amit értünk teszel, igaz te egy vagy már velünk, de ez mégiscsak önkéntes száműzetés részed-ről!

- Ha a szívemet kellene kimetszeni apus, és azzal válthatnám meg Jutkát, pillanatig sem haboznék, de erről ne beszéljünk! Ön sem gondolt annak idején arra, hogy vajon hála, vagy hálátlanság lesz-e fizetsége részemről. Egyébként pedig Jutka és én egyforma hozzáállással látunk munkához.

- Rendben van fiam! Mivel úgy sem tudnák lebeszélni, meg sem próbálom! Az időpont most a legalkalmasabb, mert virágzik a szőlő, üres a hegyoldal, csak a sziklafalokról lemálló rögök zuhanása és Csont bácsi, az öreg hegyőr bakancsainak csikorgása csap kisebb zajt. Tőle azonban nem kell tartanunk, igazi magyar ember, ha sejtene is valamit, inkább fedezne, mint elárulna benneteket.

Másnap reggel, átlátszó, függönyszerű júniusi ködköpenybe burkolózva kapaszkodott fel kocsink a bazalt-kockákkal kirakott szerpentinre. Szőlőnk a hegy délkeleti oldalán, egészen a kúp alá nyúlt, s egy, majdnem félkör után, egyre meredekebb emelkedőn vezetett az út, így történhetett, hogy bár hajnalnak is korán indultunk hazulról, mire felértünk, fejünk fölé emelkedett a köd, már erősen pitymallott, s a halványbíborban megjelenő napsugarak, pajzán vidorral futkároztak a prэшázat hátulról megtámasztó bazaltfalán, kissé oldalt pedig az omladozó vár ködből kilógó romjain.

Nem szálltunk ki mindjárt, mivel tető nem volt a kocsin akadálytalanul gyönyörködhattunk a teljes pompájában kibontakozó hegyoldal és az ébredő Nap játékában, amidőn pedig, mintegy megrendelésre, valahol fent, nem messze tőlünk megszólalt egy tárogató, elragadtatásunk határtalan lett.

Sokáig némán ültünk egymás mellett, néztük a csodálatos színorgiát, hallgattuk az ismeretlen, ismerős melódiáit, mikor pedig lekászálódtunk, s nem kis nehézséggel bepakoltuk a magunkkal hozott holmit a prэшázban, elhatároztuk, hogy a napi munka után átugrunk Szombat-

helyre, hogy - ha egyáltalán beszerezhető - megvegyük a hangszer, amely nekem is kedvenc tárgyam volt, csak a nagy sietségben a papoknál hagytam.

A préház ajtaja tölgyfából készült, vasalatát a zárral és a nehéz vaspánttal még gyermekkoromban nevelőapám lakatosműhelye látta el. Belülről bezárva csak dinamittal lehetett volna helyéből kimozdítani. Tehát teljes biztonságban érezhettük magunkat.

A belső felszerelés kissé elhanyagoltnak látszott: egyik oldalon egy kettőszáz literes kéziprés, mellette két még nagyobb kád, továbbá apróbb szüretelő és egyéb szerszámok. A másik oldalon asztal, székek, egy szekrény, egy kétszemélyes heverő és egy kávébarna kandalló sorakozott. A sarokban a mennyezetről lecsüngő pókhálók úsztak, ennek ellenére a falak, a padlózat egészségesnek tűnt, nyoma sem volt a szokásos salétromnak, s Jutka meg is jegyezte, midőn látta, hogy kissé fanyalogva nézek körül:

- Ne búsulj pajtás, rövidesen olyan rend lesz itt, hogy még télire sem kívánczol haza.

Odaálltam elérje, egy hosszú ölelés következett, majd:

- Mellettem - mondtam - a pokolban is mennyország lenne számomra, de most aztán hajrá, nincs vesztegetni való időnk!

Amíg én a magunkkal hozott holmival voltam elfoglalva, Jutka dalolva, füttyörészve hozzálátott a takarításhoz, s csak akkor hagyta abba, ha egy-egy nehezebb szerszám, vagy gépezet elhelyezéséhez segítségére szorultam. Az áramfejlesztőt kint, a préház oldalában állítottuk fel, természetesen megfelelőképpen álcázva, csak a kábelt húztuk át a falba fűrt lyukon. Mivel az óvóhelyet a pince folytatásaként képzeltem el, először is ott kellett körülnézni. Kinyitottam a préházból nyíló pinceajtót, s felkattantva zseblámpámat elindultam, hogy terepszemlét tartsak a szentélyben.

A pince két oldalán katonás sorrendben sorakoztak a boros hordók, erős ínycsiklandozó szag csapott az orromba, s egy pillanatra elszédültem.

- Uram, Istenem! Mi ütött beléd, hogy ezt mind nekem adtad, holott a pap szerint levettél rólam a kezed? Jó lenne sorra ízlelgetni a nemes penésszel belepett hordókat, azaz: tartalmukat, de - az időre gondoltam, amely bármily hosszú, akkor is kevés, rövid - s Jutka ütemes dallamától kísérve megállás nélkül végigmentem a hordók sorfala közt, egészen a hátsó falig, és azt megkocogtattam. Nem csalódtam! A pince mélyen bent volt a sziklafalban, csak a közelben lévő hordókat kellett biztonságba helyezni és megkezdhettem én is a munkát. A hátsó faltól jó három métert visszafelé, üres hordókból barikádöt emeltem, s hála az iskolában tanult fizikának, fél óra sem telt bele, készen voltam a szereléssel, az utolsó simításoknál már Jutka is ott állt mögöttem, Ő indította be a motort, aztán visszajött, s lélegzet visszafojtva leste, mint fűródik a fűró egyre beljebb a nagy szilárdságú kőzetbe.

Tizenegy óra tájban, épp mentünk volna leállítani a motort, amikor hatalmas mordállyal a vállán egy idős, harcsabajszú bácsika - bakancsa majdnem akkora, mint Ő - nyitott ránk:

- Jó napon kisasszonykám! - köszönt az ajtóból - kíváncsi voltam erre a berregő csodabogárra és engedelmükkel benéztem. Nem haragszanak?

- Dehogy haragszunk Csont bácsi. Jó napot magának is! - köszönt vissza Jutka és megfogta a kezem: Józsikám engedd meg, hogy bemutassam a mi jó, öreg csőszünket! - megráztam a kezét:

- Jutka férje vagyok - mondtam és helyel kínáltam az öreg. Jutka eközben kiugrott, leállította a motort - természetesen a dinamót is, én pedig fogtam a falra akasztott lopót, majd átlépve a pincébe, felmáztam az egyik hordóra, hogy teleszívjam.

- Bizony-bizony kisasszonykám - Csont bácsi megpödörte bajuszát és leült - nem is olyan régen még kislány volt, most pedig érett asszony! Múlik az idő!

Teletöltöttem a poharakat - Jutka kimosta őket, persze borral, mert abból több volt, mint vízből, s sárgászöld folyadék mintha mosolygott volna, csábítóan csillogott bennük.

- Igyunk Csont bácsi - mondtam - igyon az egészségünkre, a magáéra, igyon a barátságunkra. Ezután többször fogunk találkozni, mert a nyarat, ha minden úgy történik, ahogy mi szeretnénk, itt fent fogjuk eltölteni!

- Igazán? Nem félti asszonykáját? - Jutkára kacsintott - Nem a kényelemhez szokott fehérnépnek való ez a hely, fiatal úr!

- Ó! Én és a kényelem! - kacagott fel Jutka és fenéig kiitta poharából a bort - nekünk most még mindenütt kényelmes Csont bácsi, ahol ketten elférünk, és különben is, háború van, örülhetünk, ha háborítatlanul élhetünk! És itt nyugalom van!

- Igen, itt nyugalom van! - erősítette meg Jutka szavait az öreg, én pedig megtoldottam:

- A sziklák zordságát a táj szépsége ellensúlyozza, kárpótol bennünket a kényelmetlenségért.

Csont bácsi fészkelődni kezdett, önteni akartam, de időtől, munkától kiszikkadt kezét a pohár fölé emelte:

- Köszönöm, nagyon köszönöm fiatal úr jóságát, de ebből ennyi elég! Ha nem leszek terhükre inkább többször benézek!

- Szívesen látjuk bármikor Csont bácsi, csak nézzen be ha erre visz útja, legalább elbeszélgetünk! - tartottam volna vissza, de közeledett a kritikus idő, és mi nem akartunk elmulasztani egyetlen napot sem, majd máskor, délután, vagy este, akár reggel is, most azonban - ki-kísértük, az öreg lefelé indult, mi pedig elfoglaltuk figyelőhelyünket a présház tetejére boruló cseresznyefán.

Ahogy ott, az ágak közt játszadoztunk - egymás szájában dobáltuk a félig érett, hamvasan rózsaszínű, ropogós gyümölcsöt, egyszer csak megjelentek az első fecskék - a kétszárnyú vadászokat neveztük így -, s utánuk mintha szériában nyomták volna őket, jöttek véget nem érő szakaszos hullámokban a bombázók, a setéten imbolygó, nehéz testű halálmadarak -, mintha kifeszített szárnyaikon lebegve dögkeselyűk húztak volna át felettünk. Milyen különös ez a háború! Szerettem hazámat és mégis - akkor mintha az ellenség egyet jelentett volna a szabadítóval! Kívántam, hogy győzzenek, hogy az a bomba, amit cipelnek magukkal, legyen az utolsó, hogy ne kelljen rettegni többé egymástól, egymásért, hogy békében és szeretetben élhessünk valójában amúgy is lélegzetvételnyi életünkben! Tarzant utánozva leugrottam a fáról és berohantam a présházba, ahol a pinceajtó küszöbéhez volt erősítve a gyújtózsín vége. Meggyújtottam - egy pillanat műve volt az egész - mégis, alig csaptam be a pinceajtót, hatalmas robbanás rázta meg a falakat, beleremegett a présház mögötti sziklaóriás is, mintha valamiféle őslény túrt volna alája.

- Istenem! - Jutka összecsapta a kezeit. - Nem történt bajod Józsikám?

Leemeltem őt is a fáról és együtt mentünk a pincébe, hogy megnézzük a detonáció eredményét.

A robbanás szétlökte a hordókból emelt barikádot, de anélkül, hogy a nemesebb értékekben kárt okozott volna. Telefröcskölve szikladarabokkal a pincét, egy körülbelül méternyi átmérőjű üreget hasított a hátsó falba.

- Nagyszerű! - kiáltottam fel örömben - a vártnál is jobb eredmény! Ezután még kevesebb kárt okozunk, mert a robbanás mindig befelé hat! A következőkben már az üreg fala fogja fel a kiszakadó rögöket.

Hozzáláttunk a romeltakarításhoz: vesszőkosárban kihordtuk a törmelékeket - feltűnést nem okozott, mert a préház körül volt már belőle bőven. Utána megmosakodtunk - a vizet csak mosakodásra használtuk. Felöltöztünk, hogy reggeli elhatározásunkat nyélbe üssük, s átránduljunk Szombathelyre. Lassan haladtunk - minduntalan le kellett térni a főútról, mert a német hadsereg vonult az ország belseje felé. De még így is időben érkeztünk és hosszas keresés után ráakadtunk a hangszerre.

Este már kint ültünk a sziklapadon és mikor az ismeretlen művész abbahagyta, rákezdtem én, előbb a kesergő, vergődő szerelem mélabús, majd a boldog, megtalált szerelem repeső, emelkedett strófáira.

Sokáig ültünk kint, Jutka ölembe hajtotta fejét, én pedig fújtam egészen addig, míg az éjszakai lehüléstől libabőrös nem lett hátunk, akkor bementünk a bungalóba - annak neveztük el a préházat -, hogy pótoljuk az elmulasztottakat. Hogy a dalokkal felidézett emlékek hatására felkorbácsolódott szenvedélyeinket feloldjuk az édes szerelem vonagló, vért, agyat, gerincet sorvasztó csodálatos játékában.

- Olyan boldog vagyok - súgta fülembe Jutka, amint föléje hajolva csókjaimmal halmoztam el arcát, nyakát, kebleit, egész testét, ha most a kék kábulatában átharapnád torkomat, nem kellene félni, rettegni többé a holnaptól, csordultig telve gyönyörrel, úgy halnék meg, mint egy öngyilkos Istennő!

- Ne beszélj csacsiságokat! Élni fogunk Jutkám - mondtam - egymásért, egymással, s ha sorsunk úgy hozná - egy test, egy lélek leszünk a halálban is!

A cseresznyefán bagoly huhogott, s az ajtó előtt mintha Csont bácsi bakancsai nyikorogtak volna.

- Aludj szívem - suttoztam - az alvás nyugalmat ad, s ha kergetnek is bennünket álmainkban, erőgyűjtés a holnap harcaira!

Így éltünk, szigorúan betartva a magunk felállította házirendet. Kora reggel bújócskát játszottunk a szőlőtőkék között, délelőtt bebarangoltuk a tetőt, a régi vár omladékait. Néha órák hosszat hallgattuk Csont bácsi figyelemfelkeltő előadását a szőlőművelés és a borkezelés ismereteiről, de a déli órák mindig izgalmas, néha késő délutánba nyúló megfeszített munkával teltek el -, egy ízben bal mutatójammal fizettem, mert túl közel álltam a barlang szájához, midőn a robbanás bekövetkezett. Délután - ha maradt időnk - a repülők érkezésétől függött - hosszú autótúrákat tettünk a környező városokba. Nem éppen szórakozásból mentünk, inkább, hogy tájékozódva legyünk a legújabb fejleményekről. Este kiültünk a sziklára és versenyre hívtuk az ismeretlen tárogatóst, majd a szerelem újabb és újabb kombinációiba bonyolódva egész a kimerülésig, sokszor úgy keltünk fel, ahogy lefeküdtünk: nyitott szemmel, s ez tartott egészen addig, míg be nem fejeztük a munkát.

- Istenem! - kiáltott fel mama, midőn az ismerős autózúgásra kinyitotta az ablakot - mit történt veletek gyerekek, elfogytok egészen, ha még sokáig tart!

- Készen vagyunk anyus! - jelentettük büszkén - de mi van vele? - Egy megtört, beesett arcú asszony állt előttünk, mintha az aránylag rövid, kéthetes távollétünk alatt lekopott volna róla a minden: a telt izomzattal együtt életöröm, erő, reménység, csak két, könnytől ázott szemgöd-

réből előparázsló szeme volt a régi: olajbarna, mélytüzű, titkot, szerelmet rejtő, szerettein aggódva csüngő szemek!

Ahogy ott egymásba kapaszkodva álltunk, senki nem tudta volna megállapítani, hogy melyikünk kedvesebb neki, hisz úgy szerettem én is, mintha testéből szakadtam volna.

Apus könyvei felett ült, s mintha álmából riasztottuk volna, felrezzent, midőn rányitottuk az ajtót és megjelentünk a küszöbön. Felemelte fejét, ránk nézett, ezüstderes haja megfakult, homlokán a ráncok mintha összébb húzódtak volna, bajusza alatt azonban, s a szeme sarkaiban mosoly futkározott: a mindig, jóra-rosszra egyaránt reagáló, kissé fanyar mosoly, mely acélos merevsége ellenére is inkább vonzó, nyugalmat, biztonságot sugárzó, mintsem taszító volt!

- Ugye, ugye! Hiába hajtogattam előtted mama: rossz pénz nem vész el! Megjöttek a gyerekek! Kár volt annyit aggódni értük - mondotta, majd felállt, s mindkettőnket magához ölelt, mint a mama.

- Megjöttek igen, de hogyan? - mama hangja elérzékenyült: - nézz rájuk papa!

- Nincs baj kedvesem, a fiatal test hamar felszedi, amit lead, de te?

Apus végignézett rajtunk, mind a hármunkon, aztán hol Jutkára, hogy rám szegezte átható tekintetét: - Most rajtatok a sor, erősíteni a mamát! Rátok talán jobban hallgat! - rám kacsintott. - Végeztetek?

- Igen apus, be is rendeztük. Ha szükséges, akár két évig is kényelmesen ellakhatunk ott!

Miután pedig észrevette kezem fejen a kötést:

- Mi történt a kezeddél? - arcáról egy pillanat alatt eltűnt a mosoly, felemelte a kezem, s levéve a kötést, figyelmesen vizsgálta: ejnye-ejnye te gyerek, hol az ujjad?

- Semmi, apus! - felemeltem és elhúztam a karom - volt egy felesleges ujjam és Jutka lenyisszantotta.

- Nem egészen úgy volt - szól közbe Jutka - amikor én levágtam, már csak bőr tartotta. De Jóska derekasán állta, még csak meg sem pisszent.

- Kár, fiam! - Apus megölelt és homlokon csókolt, én pedig kihúztam magam, mint a katona, midőn mellére tűzik a vitézségi érmét.

- Nem kár - mondtam -, harc közben vész el! Hát akinek az egész kezét vagy lábát, vagy éppenséggel a fejét vágja le az akna?

- Az háborúban történik fiam!

- Ez is háború, apus! A mi háborúnk az életért!

- Azt hiszem igazad van! Még szerencse, hogy a bal kezeddél történt, nem veszed úgy észre a hiányát.

Leültünk egymással szemben, Jutka és a mama pedig kimentek a konyhába, hogy vacsoráról gondoskodjanak.

- Nehéz, nagyon nehéz napok ezek fiam! Félek, hogy anyátok elveszíti józan ítélőképességét, mielőtt történne valami. - Apus azelőtt soha nem dohányzott, de akkor rágyújtott és ahogy ránéztem, láttam, hogy nikotintól sárgák az ujjai. Istenem - gondoltam - milyen borzalmakat láthat ez a vasidegzetű ember, hogy nyugtatóra szorul? Lehajtotta felét és újból belemélyedt az

előtte fekvő nyitott könyvbe, majd kis idő múltán, mintha hipnózisból ébredne, megrázta magát, mielőtt folytatta volna:

- Megbocsáss fiam, de egy súlyos krízisről van szó, annak a leírását tanulmányoztam, mielőtt jöttetek!

- Apus drága! Ha útban lennék, inkább kimegyek és segítek a mamáéknak.

- Nem, nem, már végeztem is! Maradj csak fiam, beszélni akarok veled! - szája szögletében már ott bujkált ismét a mosoly, mely eltűnt, midőn tudomására jutott balesetem. Erős, és mégis olyan érzékeny, odaadó jellem, ezer veszély leselkedik rá és most is mások bajával kínlódik.

- Mennyi borunk lehet még a pincében, Józsi fiam - kérdezte, s mindkét kezével rákönyökölt az asztalra.

- A kisebb - gondolom feltöltésre, utántöltésre és házi használatra szükséges hordókat leszámítva - kb. százötven hektoliter!

- Sok, nagyon sok! Fiam sürgősen túl kell adni rajta, mert nem lesz helye az új bornak. A minap beszéltem Pálincás Józsi bácsival - községi nagyvendéglős -, száz hektót átvesz, de el kell adnunk a többit is, nem maradhat a pincében, inkább leszállítjuk az árát!

- Ahogy gondolja apus - mondtam -, szerintem is jobb megszabadulni az óbortól, mert szép termés mutatkozik idénre is! Szükség lesz üres hordókra!

- Egy kis türelem fiam - szólt, majd átlépett a rendelőbe, ott volt a telefon. Sokáig beszélt és mikor visszajött hozzám, mintha nagy kő esett volna le szívéből, elégedetten dörzsölgette tenyereit:

- Átveszik mindet fiam, öt fillérrel olcsóbban literenként, de legalább egyszerre elviszik mindet. Még nem tudják melyik nap, de a héten jönnek érte, illetve mennek. Lehet, hogy a fia, mert az öreget reuma gyötri. Ismered Toncsit? Segédjegyző a községhezán.

- Hogyne apus! Eggyel lejjebb járt nálunk, sokat játszottunk együtt.

- Akkor megkérlek, intézd helyettem! A jó gazda számára legalább olyan fontos az üzletkötés tudománya, mint a termelésé, alkalmas lesz gyakorolni, aztán ha kiruccantok is ezután, estére kelve gyertek haza, tekintettel kell lennünk a mama állapotára.

Meleg, rekkenő hőség volt azon a napon, mintha a Nap egyik sarka kizárólag a hegyoldalra irányította volna minden energiáját. A fülledt levegő azonban nem gátolta a kötöző lányokat, akik vígan nótázva a szőlősorok kötött, fűrgé kezükkel utat nyitottak a napsugarak előtt. Ideje volt már, sokáig tartott a barlang készítése, s a kövér hajtások egészen beborították a tőkétet.

Jutkával kint ácsorogtunk, vártuk a borszállító autókat, bent a présházban, a hűs falak között pedig nevelőapám és Csont bácsi beszélgettek. Emlékeztek a múltra, s ahogy borvirágos kedvükben össze-összekoccantották poharaikat, a présház elé is kihallatszott. Gyerekkoromban nekünk is volt szőlőnk a hegyen, s a kis öreg szívesen jött velünk, hogy segítsen a szállítátnál.

A cseresznyefán csivitelve lakmározta a verebek, néha egy-egy túlrett, elhízott, repedt szem leesett mellénk, s mintha sajnálták volna tőlünk, utána ugrottak. Valahogy rossz kedvünk volt aznap, közérzetünkben volt valami, valami szorongó érzés, és mikor megpillantottuk a két tankautót, ahogy nehézkesen, szuszogva kapaszkodik felfelé, szinte fellelegeztünk:

- Na végre - mondtam - csak megjöttek! - De midőn szembefordultak velünk és Toncsi mellett egy német tisztet pillantottam meg, hirtelen minden illúzióm elszállt - mindenre számítottunk, de erre nem. Ilyen közletről még nem tárgyaltunk a halál különítményeseivel.

Jutka mereven bámult az érkezők elé, s egyszerre csak megremegett, mint mikor véletlenül valamiféle undok féregre lép az ember:

- Félek Józsikám - mondtotta, s hozzám simult. - Toncsi mindenáron udvarolni akart, mielőtt találkoztunk, de kereken visszautasítottam, mindenre kapható, züllött fráter!

- Nekem sem tetszik ez az üzlet - súgtam vissza, de már ott is álltak előttünk és kiugráltak a kocsikból.

- Csókollak Jutka! Szevasz Józsikám! - kiáltott Toncsi, majd odajött hozzánk és bemutatott a tisztnek - hosszú, düledt szemű, hasított képű férfi volt, megnyúlt, kiálló szemfogai farkasfogakra emlékeztettek. Viszonoztuk az üdvözlést, aztán megkérdeztem Toncsitól:

- Miféle üzlet ez? Nem így állapodtunk meg, s ha tudtam volna, hogy ti a németeknek veszitek a bort...

- Ne gyerekeskedj Jóska - kacagott fel Toncsi -, üzletről van szó, s a pénznek nincs szaga! Még mindig nem mostad le magadról a szentelt vizet?

- Na, jó - mondtam - ha már itt vagytok, hát vigyétek!

Toncsi intett a sofőröknek, azok odafaroltak a présház elé, s míg nevelőapám és Csont bácsi, akik időközben csatlakoztak hozzánk, hozzáláttak a tömlők összeszereléséhez, mi bementünk a présházba, majd onnan a pincébe. Jutka azonban, miután tiszta poharakat nyomott kezünkbe, kimentette magát:

- Elnézést kérek Józsikám, de inkább kint maradok! Kínáld a vendégeket!

- Úgy, úgy! - nevetett Toncsi - Jól beszélsz Jutka! Nem mintha nem ismerném, de mielőtt elvisszük, meg is akarjuk ízlelni a portékát!

Végigkínáltam őket az első hordótól az utolsóig, s Toncsi és a tiszt is már jócskán beszedegetett, amikor munka végeztével, nevelőapámat és Csont bácsit közrefogva bejöttek a sofőrök és a kísérők is! A kissé savanykás, mélytüzű borocska hamarosan harsogó jókedvre hangolta őket, s nagyokat nevettek, főleg nevelőapám tört németiségén, amely még az első világháború idején, a közös hadseregben ragadt rá.

A tisztnek nem tetszett a legénység duhajkodása, a „hogya kerül a csizma az asztalra” a begyében volt, s miután jó néhányszor vicsorította fogát felénk, de hiába, többet ittak már, semhogy észrevehették volna, vagy szántszándékkal nem is akarták. Toncsi után támolgott, aki dülöngélve, a hordókba kapaszkodva kifelé indult a pincéből.

Nem követtem őket, nehogy azt higgyék, hogy leskelődöm utánuk, oda álltam én is a többi közé, s míg igyekeztem velük együtt kacagni a borsos tréfákon, félszemmel állandóan a félig nyitott pinceajtó felé lestem. Egyszer csak hallottam Jutka hangját, hangosan mondta, hogy behallatsszon hozzánk, s észrevegye magát a szemtelenkedő:

- Ne bolondozz Toncsi! Nekem soha semmi közöm nem volt hozzád, de máshoz sem. Ha nem hagysz nyugton, szólok a férjemnek!

- A férjednek? - Toncsi hangja rekedt, akadozó volt, és németül beszélt - soha nem volt férjed, ne játsszátok meg magatokat előttem is! Csak egy szó, csak egy puszi ide-e és én megmen-telek téged, de csak téged!

Egy pofon csattant, s nyomban után Jutka sikolya. Kirohantam, Jutka a két pribék között vergődött, már letépték róla a blúzt, s a német éppen egyik emlője után kapott. Egy öklö-csapással leterítettem a segédjegyzőt, majd szembefordultam a némettel, aki pisztolyt rántott és lőtt, a lövés azonban nevelőapámat találta el, mert utána rohant és egy pillanattal a lövés előtt közénk ugrott.

Drága, jó apám! Anyámnak egyetlen testvére volt, akinek legfőbb gondja én voltam. Gyomrához kapott és előrebukott. Esés közben fogtam fel. A német újra célzott, ekkor azonban a hátam mögött, a pincejtó felől egy másik fegyver csöve is villant, s a tiszt homlokon találva felbukott.

Lefektettem drága terhemet az ájult Jutka mellé és hátrafordultam: az egyik sofőr - magas, szőke, kék szemű, nyílt tekintetű fiatalember kezében füstölgött a fegyver, társai felé fordulva állt, mintha figyelmeztetni akarta volna őket kötelességükre, látva azonban, hogy azok nem mozdulnak, szívéhez szorította a pisztoly csövét. Tompa durranás, megtántorodott, s mintha szemeiben bocsánatkérés repdesett volna, egyik melléje ugró bajtársának a karjaiba dőlt.

Delet harangoztak éppen, a szokásos repülőmoraj elmaradt, úgy látszik megéreztek, hogy nélkülük is van halott bőven! Hisz gyilkolni szemrebbetés nélkül tudnak ezek.

Nevelőapámat Csont bácsi vette kezelésbe: öreg pajtás - mondogatta, s közben potyogtak könnyei, imént ittam az egészségedre, most pedig! Még volt némi pulzusa, még megmegrándultak végtagjai, de üvegesedő szemei már a túlvilág kapujából néztek vissza. Belső vérzése volt, s mire Jutka mellől visszafordultam hozzá, már orrán, száján bugyborékoló kifelé az életet jelentő vér.

A sofőrt kivitték társai, ott feküdt előttem a tiszt, megnyúlt skatulykéjén a „Deutschland, deutschland über alles” betanult, könyörtelen fintorával. Kidudorodó farkasfogai akár a vérebeké, a halálban is kivillogtak, s a szőlők közül előbotorkáló kötöző lányok ijedten hátráltak, midőn megpillantották. De hamarosan jöttek érte is - felmarkolták és begyömöszölték az egyik kocsiba az eszméletlen segédjegyzővel együtt, aztán részvétüket fejezték ki, majd eltávoztak. Elmentek, vitték a vigalom borát, a derű folyékony aranyát, mérget a méregre és a halált.

Mindenki otthagyt bennünket, négyen, azaz csak hárman maradtunk: Csont bácsi, az ájult Jutka és én! Tenyereim közé vettem nevelőapám fejét és megcsókoltam. Nem mozgott már, arca kisimult, s mintha csodálkozott volna, mintha becsületes, szeretet árasztó szíve ömlött volna szét férfias, finoman barázdált arcán. Lezártam szemét, végigcsókoltam munkától repedezett ujjait, összekulcsoltam keblén, aztán Jutkát vettem kezelésbe, akit szintén elöntött a vér - terhes volt és elment tőle a magzat - már kezdett belekékülni az ájulásába. Mivel nem akartam, hogy a halott mellett eszméljen, kivittem a présház elé.

A kúp és a várhegy között lapuló völgyből fojtó, kénes levegő sodródott felénk, mintha a kialudt vulkán fészkeiben gomolygó gázok törtek volna utat maguknak a sziklarepedéseken keresztül.

- Megfulladok - sóhajtott fel Jutka - honnét jön ez a bűz? - felnyitotta szemeit.

A halál lehelete szívem! - nem mondtam csak gondoltam, és zsebkendőmmel elkezdtem legyezni orra előtt.

- Olyan nehéz, émelygős! Mintha műtőasztalon feküdnék!

- Pedig csak itt fekszel a gyepen, a présház előtt. Nézz körül! A szőlőlevelek zöldek, a cseresznye piros, a Nap perzseli a leveleket.

- Ó igen, már emlékszem! - felemelte a fejét, s karjaimmal átnyaláboltam, hogy vissza ne essen. - Mi történt apával?

- Meghalt szívem!

- Meghalt? Szegény apa! És mi... - velünk mi fog történni?

- Türelem szívem! A mi időnk még nem jött el! - rácsókoltam a szájára, arcunkon egymásba folytak a könnyek és sírtunk, sirattuk, aki meghalt, a kedves rokont, s talán magunkat is, hisz lesz-e aki minket megsirat majd?

Miután rábízta Csont bácsira a szőlő sorsát, már előzőleg megállapodtunk, hogy felhagy a csöszséggel és beáll hozzánk vincellérnek. Becsavartuk drága halottunkat egy terítőbe, elhelyeztük a hátsó ülésen, aztán hazahajtottunk, ahol már várt ránk Pálincás bácsi, a főjegyző és két magas rangú német tiszt. A katonák az igazat vallhatták, de rajtuk kívül is sok tanú volt, s mivel kibúvó nem lévén - bocsánatot kértek a történetekért, részvétüket nyilvánították és kifizették a bor árát, 10 fillérrel többet a kialakottnál. Nagylelkűségüket összekapcsolták egy kéréssel: hallgassuk el a tényeket, s a halált véletlen balesetnek tüntessük fel! Én nem foglalkoztam velük, fájdalmam sokkal nagyobb volt, s apus biztosította őket hallgatásunkról:

- Uraim - mondotta - nincs kitől számon kérni a tettet, a gyilkost elérte sorsa!

Ez volt a leghelyesebb beszéd akkor, hisz hová, kihez fordulhattunk volna? A hatalom birtokosai az ellenséggel paroláztak, s három-négy golyóval több, mit sem számított volna nekik! Mi azonban élni akartunk, élni, túlélni a gyilkosokat és kiszolgálóikat is! Bármily nehéz volt hallgatni.

Nevelőapámat saját portáján, akkor már az enyémen, mert végrendeletében mindent rám hagyott, ravataloztuk fel. Csak magam voltam mellette, mert Jutka és a mama súlyos lázban feküdtek, apus pedig - szegény - hol ide, hol oda futkosott, már azt sem tudta hol a feje, mert saját betegein kívül is sokan vártak gyámolítására.

Temetés napján a családból csak ketten, apussal tapostunk a koporsó után. Mivel drága apám tragikus halála megakadályozott abban, hogy csak némileg is visszaadjak valamit rám pazarolt szeretetéből, utolsó útját a legnagyobb körültekintéssel készítettem elő, már amennyire tőlem tellett, s bár az öreg pap nem jött el, a káplánt küldte maga helyett, a pompa: maga a koporsó, a négy fekete ló, a virágözön, de nem kevésbé a családi tragédia - hiába volt hallgatásunk, a gyilkosság csak kitudódott - annyira felizgatta a lakosságot, hogy mire a temetőbe értünk, már ott tolongott a nagyközség szinte apraja, nagyja.

- Rég nem volt ilyen temetés! - suttogták mindenünnen - Kitett magáért a fattyú! - De hogy miért fattyú, amikor édes szüleim, akik ugyancsak tragikus véget értek, törvényes házasok voltak? Rég nem volt - gondoltam - főleg, ha ízelítőt kaphatnátok fájdalmamból, s miközben letöröltem egy-egy súlyos könnycseppet, úgy éreztem, mintha idegszálaim rángatnák a csengő-bongó harangokat.

Emléktárgyaimat még aznap átszállítottam apusékhöz, s eladtam a házat. Szép pénzt kaptam érte, de a temetés és a síremlék - egy sírba temettük mindkét nevelőszülőmet - felemészttette majdnem az egész összeget. De kellett-e nekem a pénz? Szeretetre vágytam, s aki szeretett, az meghalt, vagy az én szeretetembe kapaszkodva betegen fekszik.

Egy hétig tartott Jutka betegsége, a mamával együtt egy teljes hétig nyomták az ágyat, s bár volt egy szobalányunk is, a róluk való gondoskodás teljes egészében rám hárult, mert nem engedtek mást az ágyukhoz, pedig sokszor már úgy jártam-keltem köztük, mint egy holdkóros, aki minden pillanatban bukfcenet vethet, esetleg utolsót.

Egyik reggel kávévittem Jutkának és véletlenül ráloccsantottam a párnájára.

- Józsikám, szívem, vigyázhatnál egy kicsit! - Jutka szolidan, mintha Ő kért volna bocsánatot tőlem, suttogta a szavakat, de a sok álmatlanságtól megviselt idegzetem hirtelen kirobbant és tőle szokatlan hangnemben támadtam rá:

- Ugyan mire vigyázzak? Ha bepiszkolódik, majd kimossák, de ti! Ideje lenne már, ha megemberelnétek magatokat és felkecmeregnétek az ágyból! Úgy elhagyjátok magatokat, mint akik már csak arra várnak, hogy mikor szólítják őket, tudod hová! Hol van az erős Jutka, aki velem együtt megmozgatta a hegyet? A halálba menekülés gyávaság, megalkuvás a ránk kényszerített sorssal! Mit veszítettetek ti eddig? Semmit! Mi lesz ha a megaláztatás, az üldöztetés vihara teljes vadságával ránk tör? Én veszítettem eddig, nekem kellene a helyzetekben vergőd-nöm! Én vigyázzak, én legyek erős, a vas ember, a robot ember, akinek se szíve, se lelke? Keljetek fel, inkább bosszútól lihegjetek, de éljete! Unom már a bábáskodást a tetszhalottak felett!

Nem szólt vissza, rám emelte láztól égő szemeit, egy pillanatig mintha gondolkodni látszott volna, aztán elkezdte majszolni a vajas kiflit, és megitta a kávéit. Elfordultam tőle, kinéztem az ablakon, de olyan gyengének, erőtlennek látszott, nem bírtam tovább alakoskodni és visszafordultam hozzá. Jutka két könyökére támaszkodva felemelkedett, s még mindig rám bámulva - mintha egy nehéz rejtvényen törné a fejét - lassan, tördelve a szavakat, megszólalt:

- Bocsáss meg Józsikám! - mint mikor lágy fuvallat rezdül a lombok közt, s a száraz gallyak megreccsennek, hangja remegett, keble zihált, s hogy belém kapaszkodhasson, kinyújtotta egyik karját. Lehajoltam hozzá és felpócoltam háta mögött a párnát. - Te, te mondtad annak idején, hogy egy test, egy lélek leszünk! - folytatta - Nos egy az örömünk, egy a fájdalomunk, de amit te lábon hordasz ki, engem ágnak döntött. De hát, én mégis csak nő vagyok! Ne haragudj! Az üldöztetés, a megaláztatás bármilyen fajtáját emelt fővel viselném, de ez más! Add, légy szíves, a köntösömet, megpróbálom, hátha sikerül lábra kapnom.

Szemei benedvesedtek, ráhajoltam és szárazra csókoltam:

- Ne, édes ne! Nem én..., csak felcsigázott idegzetem játéka volt az egész!

De nem hagyta magát, kibontakozott ölelésemből, kibújt a paplan alól és maga nyúlt a köntös után, majd felállt, de ismét visszaült, de erőt gyűjtve ismét felállt. Rásegítettem a köntöst, lábai remegtek, de kezeivel szorosan belém csimpszkodva odaállt velem együtt az ablak alá.

A Nap már magasan járt, de reggel volt még, s Rózsi a szobalány - egészséges, erős, piros-pozsgás parasztlány - a rózsákat locsolta a kertben. Kinyitottam az ablakot, s a betóduló harmatos illatból nagyokat szippantott, majd:

- Szépek a rózsák - mondotta - holnap viszünk apa sírjára! - Nem hittem a füleimnek, ránéztem, láttam, hogy minden ízében remeg, de ahogy szemeit a rózsákon legeltetve álkapcsait összeszorította, éreztem, hogy Jutka átesett a krízisen, meggyógyul, s örömben ölembe fogtam és átfutottam vele a mama szobájába. Nem tudom, hogy mi ment végbe bennük, de amint összevillantották tekintetüket - úgy látszik az erő, az élni akarás egyikből átsugárzott a másikba, mert látva Jutka mosolyát a mama is felült, megitta a már kihűlt kávéit, lekíváncozott az ágyról, s hamarosan karjaimba kapaszkodva mind a ketten, kint sétáltunk a kertben. Másnap pedig valóban a temetőbe hajtottunk. Én vezettem, Jutka ült mellettem, hátul a mama Rózsival, aki egy kosár frissen vágott rózsát szorongatott az ölében.

A temető kapujában kiszálltunk és gyalog folytattuk az utat. Már messziről látszott a sír, sírkövesek dolgoztak, mellettük a szobrász, aki a helyszínen hasította ki egy márványrönkből apám képét. Még nem volt ilyen a faluban, ez volt az első eset, hogy valaki ilyen látvá-

nyos, látszólag értéktelen köre költse az elhunytak után kapott örökséget, de akadtak bábészkodók is bőven, akik közeledésünkre szétszóródtak. Izzadtam, a két asszony és saját terhem erőmön túl igénybe vette lábaimat, s mire odaértünk, csöpögött rólam a veríték. Jutka kendőjét nyújtotta, letöröltem, aztán letérdeltem, inkább leroskadtam, s velem együtt Ők is!

Ahogy ott térdünkön keresztül érintkeztünk a földdel, a kiszáradt göröngyök bőröm alá nyomódtak, de nem a térdemen, a szívemen éreztem a szúrást, mintha felszakadt volna az alig behegedt seb, és ráborultam a sírra! Ó, nem játék, nem komédia volt ez, szerettem apámat, nemcsak azért, mert a szó való értelmében is életét és vérért adta értem, hisz a véletlen is közrejátszott, de amit addig áldozott, ha itt-ott elvakultan is, túltett a természetes apa kötelezettségein.

Milyen szegény, elhagyott, elesett az ember, ha körülötte könny áztatja a földet! Hol, miben van az élet értelme, mikor értelmetlen semmibe vész minden? Szeretet, szerelem, öröm és fájdalom, mosoly és könny, vagy valahol találkoznak, valahol összefutnak egy magasabb érzésbe olvadva? Ne áltassuk magunkat, apám, a sír mindennek az omegája! Hideg szíved sem tud már szeretni, merev kezed nem simít már végig homlokomon, te élsz tovább, de csak kőbevésett vonásaid, azok is addig, míg szét nem marja őket az idő! És aztán? Aztán nincs tovább! Vagy igen? Ahogy belekapaszkodva a keresztfába feltápászkodtam, szemeim összevillantak a művész tekintetével, aki letéve a kalapácsot, vésőt, kezében az írón sebesen vágatott a papírlapon.

Ó igen - gondoltam - és akkor mintha megértettem volna mindent, ami addig érthetetlen volt előttem: a művész a mi fájdalmunkból meríti ihletét, s ha mestermű lesz, évtizedek, évszázadok, tán évezredek múltán is milliók zárandokolnak hozzá, milliók, akik nem érzik, de látják fájdalmunkat, életünk, korunk tragédiáit és beszél hozzájuk, megtanítja őket becsülni, azt, ami ma a legkevesebbet ér, amit céltalanná tett egy agyalágyult örült, mindenek fölé törő eszmei esztelensége: az emberi életet.

A temetőből hazatérve apus azzal fogadott bennünket, hogy megtudta az életmentő-gyilkos, német katona kilétét. Együtt érkeztünk haza, még kezében lóbált az orvosi táskát és szinte megszépült izgalmaktól meggyötört arca, amint sebesen magyarázta:

- Németajkú magyar volt, Tremmel Mihály, egy soproni sváb fia! A parancsnoksághoz közelállóak szerint holttestét hazaszállították és a soproni evangélikus temetőben helyezték örök nyugalomra.

Már a présházban történt tragédia óta kutattam ismeretlen megmentőm után, és így nem voltak meglepőek apus értesülései, de valahogy mégis nagyot dobban a szívem:

Íme - gondoltam - nyilvánvaló a fajtisztaság ideológiájának tarthatatlansága: Tremmel Miska, ha vére nem is kereszteződött, a magyar föld levegőjét, a magyarság - azért nevezem így, mert fajról már nem beszélhetünk - józan ítélőképességét szívta magába, becsületből jelesre vizsgázott! Nem volna-e okosabb egészséges idegen elemekkel keverni a gőgjétől vérszomjat kapott német népet, mint a faji elkülönítés útján, a magasabb rendűség elvén letaposni népeket? Elhatároztuk, hogy meglátogatjuk Miska hozzátartozóit és letisztelgünk sírjánál. Jutka és a mama gyengesége miatt azonban ez egyenlőre csak terv maradt. A temetőben tett látogatás, apám emléke még ott lüktetett közöttünk, erősen megrázta őket is és visszazuhantak az ágyba. De már nem beletörődve, az elmúlással való megalkuvás lobogott szemükben, hanem a gyűlölet, a gyilkosokkal való leszámolás gondolata, és ez reményt adott felépülésükhöz.

Miután ágyba tettük Őket, apussal sokáig ültünk mellettük és azon vitatkoztunk: gyilkos-e az, aki gyilkost öl? Apus ragaszkodott hivatásával járó teóriájához: bárki, tehát a gyilkos élete ellen elkövetett merénylet is bűn, bármilyen megfontolásból tesszük is! De én sem hagytam

magam: azok - magyarítottam -, akik mások, sőt tömegek, népek, avagy az egész emberi társadalom életét veszélyeztetik, hivatást teljesítenek és emberi törvényeknek nincs joguk ítélkezni felettük. Miskát a becsület-érzésén túl magasabb meggondolás is vezette, bár akadna sok hozzá hasonló, akik életük feláldozásával is hajlandóak lennének útját állni az emberi és isteni törvényeken taposó nácizmusnak. Mivel Jutka és a mama is mellettem kardoskodtak, apus is kénytelen volt változtatni álláspontján:

- Hát igen - mondotta - vannak esetek, amikor a cél szentesíti az eszközt, és jelen esetben azt hiszem nem is lett volna más megoldás!

Meleg júliusi napok következtek! Kint a határban arany-színt öltött a gabona, megkezdődött a begyűjtés, s kora reggeltől, késő estig szénával megrakott társzekerek zörögtek ablakaink alatt. Egyik nap, úgy alkonyattájt, amint éppen belekönyökölve az ablakba szívtuk a friss széna illatát, az egyik szekér mögött barnászöldre aszalódott, rongyokba burkolódzó munkaszolgálatos különítmény tűnt fel. Jó fél óráig tartott a menet: élő múmiák „diadalmenete” a technikai haladás vérben tobzódó halálországútján, s a végén puskatussal támogatott erősebbek cipelték a már lépni sem tudókat. Néró Rómájára gondoltam, amikor a halálra ítélték tömegei saját maguk cipelték keresztjüket a vesztőhelyre, s a gondolatársítás időszerűségét igazolta a menet mellett kétoldalt csörtető gyerekhad. Vak gyűlölet és szimpátia felkiáltásai: üsd, bűdös zsidó, ne sajnáld, szerencsétlenek, vadállatok! Mintha a friss szénaillat közé fojtó trágyaszag keveredett volna!

Jutkára néztem - két könyöke közé ejtve arcát bámult az elvonulókra, nem könnyezett, mozdulatlan szemei nem árulkodtak kavargó indulatairól, csak amikor az utolsó, a sereghajtó, csontos, szikár, fekete szakállú felnézett az ablakra, emelte fel kezét, hogy búcsút intsen. Az öreg azonban, szakálláról ítélve lehetett fiatal is - ezt már nem látta, meg-megbotolva a kiálló kövekben, vállán a vörösben izzó napkoronggal, mintha az egész civilizált emberiség kínjait cipelte volna, nyugat felé taposott, s a nyomában haladó, súlyos aranyszőke őszi árpa kévékkel megrakott szekér zöreje elnyomta repedt bakancsainak nyikorgását.

- Az első kalászkok! - suttoztam.

- Az elsők! - válaszolta Jutka - És jön utánuk a többi!

Merengésünknek Rózsi vetett véget, aki a hegy felől jött, s kis kosárkájából koránérő szőlőfürtöt húzott elő:

- Csabagyöngye - kiáltotta, s meg sem várva, hogy betérjen, az ablakon át nyújtotta - Csont bácsi küldte, kóstolják meg a termés elejét!

Rózsi megkerülve a házat hátrament a mamához, aki a kertben szunyókált, mi pedig, mint kamaszkorunkban a kis kerti padon, egymás szájába rakva elkezdtük szemezgetni a szőlőt. Még savanyú volt, olyan kényszerérett, de nekünk akkor éppen ez kellett. Behabzsoltuk az utolsó szemeket is, aztán átrohantunk kis szobánkba és magunkra zártuk az ajtót. A kegyetlen sorsok szemünk előtt történő felvonulása, az éretlen szőlő, gyermekkori emlékeink visszaidézése, avagy a közeli halál előérzete tette-e, mezítelenre vetkőzve úgy rontottunk egymásnak, mint két, erkölcsi kötöttségei alól szabadult, zabolátlan istenség, téptünk, haraptunk, s a mama vacsorára szólító, szolid szavait is ingerülten utasítottuk vissza:

- Hagyjanak már bennünket, nincs egy percünk sem, hogy ne zavarnának! - ezt én, s Jutka még megtoldotta:

- Nem vagyunk éhesek mama, holnap Péter-Pál napja lesz, Sopronba megyünk, pihennünk kell!

- Pihenjete kedveseim - válaszolt a mama, majd készítek útravalót!

Mi pedig anélkül, hogy abba hagytuk volna, folytattuk szerelmi viháncolásunkat egészen pirkadatig, és akkor, akkor dülledt, kékkal árnyalt szemekkel, zsibbadt tagokkal a zuhany alá álltunk, hogy lemossuk a kék és a mámor kigőzölgéseit. Mire a mama és Rózsi kimosták szemükből az álmat, már útra készen az autó mellett álltunk, s apus, aki csak az ablaktól kihajolva kívánt szerencsés utat, nem tudta megállni nevetés nélkül, ahogy végig siklott púderrel vastagon telepakolt ábrázatunkon:

- Mielőtt bevonulnátok Sopronban, hozzátok rendben magatokat! - mondta útravalóul.

Ragyogó, napsütéses időben Pápán keresztül érkeztünk Csornára, onnan tovább a győrsoproni betonúton folytattuk utunkat. Nem öltöttünk gyászruhát, nem akartuk, hogy esetleges téves információk miatt felesleges bánatot okozzunk. Mindkettőnkön fehér, feszes vászonnadrág volt, melyet magas nyakú, ugyancsak fehér blúz, illetve ing egészített ki. A hátsó ülésen azonban ott lapultak simára vasalt fekete ruháink is. Jutka egész úton mámor-ittasan rám nehezedett, egy idő óta csak én vezettem. Erősen kellett tartanom a kormányt, mert saját szemeim is ragadoztak. Hegykő alatt pedig kénytelen voltam behajtani az erdőbe, hogy egy kis tisztásra leheveredve némileg kipihenjük magunkat.

Kutyaugatásra ébredtem és ahogy kidörzsölve az álmat szemeimből felnéztem, idősebb, nagy bajszú paraszt bácsikát pillantottam meg, aki látván ébredésemet, kalapjához bökött:

- Adj Isten fiatalúr! Messziről jöttek?

- Bizony elég messziről, bácsika - válaszoltam, majd felráztam Jutkát is - Messze van még Sopron?

- Autóval egy köpés! De maguk - látom holtfáradtak - a közeli bokrok felé mutatott - ha nem veszik sértve, alig ötven méterre van a házam, kipihenhetik magukat mielőtt tovább mennének. - Hosszan nézett, mintha rajtam felejtette volna tekintetét, majd tétovázva kérdezte:

- Fiatalúr nem zsidó?

Jutka önkéntelen elkacagta magát - igen, igen! Az arcvonásai! - motyogta az öreg bátortalanul miközben a kezében lévő ásóval sűrűn bökölte a földet, s egy közeli tölgy felé sandított: imént temettem el az öreget - folytatta - megjelöltem a fát is!

- Hogy nézett ki? Volt nála valami, ami kilétét igazolná? - kérdeztem és felálltunk mind a ketten.

- Neve azt nem volt már, de a kinézete, erős csontozatú, magas, sovány, dús fekete pofaszakállal! Körülbelül 4-5 órával ez előtt haladt át itt erőltetett menetben egy zsidókból álló munkaszolgálatos különítmény, és az erdő széléről lestem és láttam midőn az öreg szétvetette lábait, már nem volt ereje, vagy mi, de nem volt hajlandó továbbmenni. Tarkón lötték és itt hagyták, mint egy kuttyát, én pedig tisztességgel eltemettem. A zsidó is csak ember! Nyugodjék békében!

- Az öreg volt! Igen, az öreg volt! - most én motyogtam, de inkább csak magamnak - Jutkára néztem és csodálkozva láttam, hogy semmi ellágyulást nem mutat, csak erősen összeszorítja állkapcsait. Elővettem a pénztárcámat és egy bankjegyet nyújtottam a bácsika felé, Ő elhúzódott, mondván:

- Isten ments! Nem pénzért tettem! Élnek még emberek is a Földön és soha nem tudjuk kire, mikor, milyen körülmények között szorulunk!

- Fogadja csak el! - unszoltam - Megérdemli a fáradságért, igya meg, vagy tegye ahová akarja! Hozzánk tartozott az öreg és hálásak vagyunk jó szolgálatáért. - Zsebébe csúsztattam a pénzt, aztán elköszöntünk: sietnünk kell bácsika, köszönjük a vendégmarasztalást, és ha még egy csokor virágot is vinne a sírra.

Beszálltunk a kocsiba, majd hátrafelé tolatva kimentünk a fák közül. A bácsika nézett utánunk, amíg látott még integetett is, aztán eltűnt a bokrok között, mi pedig szótlanul, bizonyára egyazon téma körül kalandozva, most már megállás nélkül robogtunk a húség városa felé.

Jutka már járt Sopronban, de csak futólag, én pedig még soha, ezért úgy határoztunk, hogy beérve a városba előbb kiegészítjük hiányos értesüléseinket Miskáékkal kapcsolatban. Mikor Kópházát elhagyva megpillantottuk a várost, úgy tűnt, mint egy zöld koszorúba illesztett, különböző színben pompázó krizantémcsokor, ráhajítva a hevenyében felpúpozott halmokra. Vagy mint egy szép és régi ékszer, melyet külön-külön és mégis csodálatos összhangot teremtvé munkáltak meg a különböző művészeti korok ötvöse, hogy karcsú tornyai az ékkövek sugárjátékaiként pásztorkodjanak a báránnyelű, búzavirággal égen.

Áthajtottunk a város kapuján - a vasúti összekötő híd alatt - és megkezdtük az érdeklődést. Egészen a piactérig udvarias, de semmitmondó válaszokat kaptunk, s már azon voltam, hogy a nyilvántartó hivatalban próbálok szerencsét, mikor az egyik zöldszékes bódé előtt Micikét pillantottam meg, volt direktorom „unokahúgát”. Jutka észre sem vette és én is elkaptam a fejemet, de Micikének is jó szeme volt, mert annak ellenére, hogy csak egyszer láttuk egymást, akkor is holdvilágnál, megismert és futott hozzánk.

- Nicsak, a szépfiú! - barátságosan nyújtotta a kezét és szinte látszott rajta, hogy örül a találkozásnak.

Kezet csókoltam és Jutka is a tőle megszokott szerénységgel fogadta a felére nyújtott kezét, aztán hallgattuk a szóáradatot:

- Hogy s mint? Mi járatban vannak kedveseim? Ugye Jóska és Jutka? Igazán nem várt találkozás, olyan boldog vagyok! Képzeljék: Mackó is itthon tartózkodik, szabadságon van, nincs nap, hogy ne emlegetnénk magukat. Ugye eljönnek hozzánk? Örülni fog Mackó is! Itt lakunk a közelben a Templom utcában. - Már karolt volna belénk, hogy otthagya csapot-papot, zöldséget, magával vonszoljon, csak mikor megmondtam, hogy kocsival vagyunk, lépett vissza.

- Jó, akkor járjon is a kocsival, mi pedig bevásárolunk! Gyere édes! - Megfogta Jutka kezét és már húzta is a bódéhoz.

Odahajtottam a járda széléhez és megvártam míg végeznek. Nem vártak sokáig magukra, alaposan megpakolva, hamarosan jöttek, s úgy látszott Micike komolyan vette a vendégmarasztalást, mert még Jutkának is jutott cipelnivalója.

- Ha már kocsival megyünk kihasználom! - kiáltott kacagva az unokahúg, mikor azonban a kocsihoz érve meglátta a fekete ruhákat, lecsendesedett: esküvő vagy temetés? - kérdezte udvarias komolysággal.

- Egyik sem! - mondtam - csak tiszteletünket akarjuk tenni egy kedves sírnál.

- Ó, igen, megértem, akkor talán inkább gyalog mennénk mi, nem szeretném, ha bepiszkolódnának a ruhák!

- Nem tesz semmit - mondtam, s elvettem Jutkától a csirkéket - te ülj hátra szívem, mi pedig elférünk elől!

- Igazán kedves maga Józsi! Valamikor és is ilyennek képzeltem el férfi ideálomat, de hát - tehetek-e róla, ha csak Mackó jutott? Ő is félig! - Elhelyezkedett, s miután bevágódtam melléje tréfásan megjegyeztem:

- Azon lehet segíteni asszonyom!

- Ó igen, maga, de Mackó? Meg aztán nem is kívánhatom el tőle, majd ahogy eddig, megleszünk ezután is, igaz? - Összemosolyogtunk:

- Igen! - mondtam - az élet útja mindenki számára más és más! Igazán csak kellemes emlékeim fűződnek Visegrádhoz, s ezt főképp a direktoromnak köszönhetem.

- Jutka mondta, hogy még nem esküdtek össze - folytatta Micike.

- Nem rajtunk múltott! - válaszoltam.

- Hát igen, a törvény, az törvény bármilyen pocsék is! De hát egyházilag nincs akadálya!

- Azt hiszem igen! - válaszoltam - Úgy tűnik e tekintetben az egyháznak is az állam parancsol.

- Az a paptól függ kedveseim! Az anyakönyv titkos, Isten pedig csak egy fajta embert ismer!

- A legboldogabb emberek lennének, ha hozzásegítene...!

- Várjanak csak kedveseim - addig legyek én Mackó szeretője, amíg össze nem adja magukat!

Micike komolyan mondta ezt, s ahogy kis fitos orrát felhúzta, látszott rajta, hogy Mackó nehezen szabadul, míg akaratának érvényt nem szerez. De hát Ő is jó ember, akár a vaj, kenni lehetnek és telne is belőle! Hátha sikerül - gondoltam - igaza volt a paraszt bácsinak: soha nem tudjuk kire, mikor, milyen körülmények között szorulunk. Lám, én ki akartam kerülni a találkozást, s talán épp Isten akarata szerint történt így!

Kiértünk a Széchenyi térre, s Micike megérintette a karomat:

- Balra az első utca. - Inkább sikátor! Muzeális sikátor volt, ahová behajtottunk! De törődtem is én akkor utcával, házzal, melyik korból származik, ki építette, tervezte, mik a történelmi nevezetességei. Oldalt pillantva Micikére, úgy néztem rá, mint egy Őrangyalra, s mit bántam: cigányok közé, avagy fényes úri házba vezet, csak közelebb legyek leghőbb vágyam teljesüléséhez.

Egy barokk stílusban épült, két emeletes épület előtt megálltunk. Kiugrottam, kiségittem Micikét, aki gyerekes pajkossággal füttyentett egyet, mire az első emeleten kinyílt az ablak és valóban Mackó, helyesebben: volt direktorom jelent meg az ablaknyílásban.

- Ide süss Mackó! - kiáltott fel Micike - Kiket hoztam?

- Jé...! - a direktor szája a csodálkozástól tátva maradt, de abban a pillanatban el is tűnt az ablakból és a tőle telhető mackós gyorsasággal elénk sietett.

- Jóska fiam! Kislányom! Minek köszönhetem? - átölelt, s Jutkát is, végigveregette vállainkat, aztán előreengedve a hölgyeket, belém karolt: gyere fiam! Semminek nem örültem volna jobban, mint ennek a találkozásnak. Boldogok vagytok!

- Ó, igen! - válaszoltam - a bajokat leszámítva nagyon boldogok vagyunk!

- Bajok? Ugyan miféle bajaitok lehetnek nektek? Látom kocsitok van, anyagi nehézséggel nem küzdetek, élvezitek az életet és mi kell több?

- Ó, igen! - sóhajtottam - bár a legszegényebb, a legnyomorúságosabb sorsban élnénk, csak hagynának bennünket békében! Törvényen kívül élünk atyám, ma még itt, s holnap talán már a koncentrációs tábor foglyai leszünk!

- Nem megy az olyan gyorsan fiam, nem vagy te olyan ügyefogyott, hogy ne tudnád kivágni magad!

Felértünk, kényelmesen berendezett fogadószobába vezetettek, de alig helyezkedtünk el, Micike néhány perc türelmet kért, hogy megbeszélhesse a szobalánnyal az ebédet és Mackót is magával vitte:

- Apáék nyaralni vannak - mondta - és minden gond az én nyakamba szakadt, ráadásul Ő is! - a direktorra mutatott.

- Ő? Mi az hogy Ő, te tacszó?

Micike felkacagott és maga előtt tolta a konyhába a méltatlankodó papot.

- Mit szólna mindehhez? - húzódtam közelebb Jutkához.

- Egyenlőre csak bámulok! - volt a halk válasz. - Vigyáznunk kell, nem időzhetünk sokat.

Körülnézegettünk, régi gobelinek takarták a falakat, s valami finom, leheletszerű életöröm ömlött szét az egész berendezésen: a bútorok, a képek, a porcelán és egyéb műemkek figurák válogatottsága inkább egy kitartott szerető fészket érzékeltetett. Szemlélődésünk azonban csak rövid ideig tarthatott, mert nyílt az ajtó és a direktor, aki csak nadrágban és ingben volt érkezésünkkor, papi ruhába öltözve jelent meg az ajtóban.

- Na, gyertek gyerekeim! Ha csak Isten áldása hiányzik a boldogságotokhoz, én nem tagadom meg tőletek. Beszéltem a Domonkosokkal, átmegyünk szépen és összeadlak benneteket.

- Atyám! - kiáltottam el magam, majd hozzárohantam, hogy megcsókoljam a kezét, Ő azonban elhúzta és a fejemre tette mondván:

- Gyermekeim! Krisztust is keresztre feszítették és most imádják! A ti üldöztetésetek is véget ér, s lehet, hogy majdan ereklyeként őrzik azoknak a maradványait, akik ma vértanúságot szenvednek korunk eszmei örültségei miatt!

- Íme a kéjenc! - persze csak gondoltam. - Aki nem veti meg a szerelmet, de éli a felebaráti szeretet is!

Micike felhozta az autóból ruháinkat, átöltöztünk és csak úgy gyalogosan - közel a templom - elindultunk. Örömmel tetőzte még, hogy elindulásunk előtt Micike megígérte, nászajándékként, mire visszatérünk, felhajtja Miskáék címét.

Útközben elbeszéltem a direktornak az intézetből való távozásom óta átélt élményeinket, jól esett tudni, hogy van valaki, aki anélkül, hogy bármilyen igényt támasztana velünk szemben, a segítségünkre siet, és áradt belőlünk a szó. Miközben kopogtak a szavak, összekeveredve a járda szélén álló vadgesztenyék susogásával, történelmet írva az ódon falakra, észrevétlenül a templom elé értünk.

Vastag, testes, kéttornyú templom, impozáns széles homlokzattal, figyelmemet azonban inkább az a karcsú, törékeny kislány kötötte le, aki odaérkezésünkkor kilépett a szemközti virágüzletből és egy gyönyörű menyasszonyi csokrot nyújtott át Jutkának.

- Fehér rózsák! Fekete menyasszony! - sóhajtottam - a kislány köszönt és távozni akart, én azonban megfogtam karját és visszatartottam: várjon galambom - a zsebembe nyúltam a pénztárcámért, a direktor azonban leintett.

- Jóska fiam! Utólagos engedelmekkel ezt én rendeltem, engedd, hogy ki is fizessem! - Egy ötvenest nyújtott át a lánynak, aki nagy boldogan sok szerencsét kívánt házasságunkhoz, majd visszafutott az üzletbe.

Mi pedig, mi pedig? Jutka kihúzott két szálát a csokorból, egyiket a direktornak, a másikat nekem nyújtotta. Megcsókoltuk egymást, aztán beléptünk a templomba.

Már égtek a gyertyák az orgonista az „Ave Maria”-t játszotta, s ahogy halkán lépdelve az oltár elé értünk, a két angyal az oltár két oldalán mintha a túlvilág kapujának aranybrokátját húzta volna félre előttünk! Leroskadtunk, lehajtottuk fejünket és vártunk a direktorra, aki bement a sekrestyébe, hogy átöltözzön a szertartáshoz.

Jutka kívánságára előbb a keresztvizet hozta, vele jött egy fehérkámzsás szerzetes, aki fátylat helyezett Jutka fejére, aztán mintha beleolvadt volna a templomot betöltő levegőbe, eltűnt. Lehetséges azonban, hogy csak a sekrestyébe tért vissza, ugyanis én nem láttam, nem hallottam mást, a szavakra figyeltem: Judit, és megkereszteltek téged az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Judit megcsókolta a fészületet, majd mélyen lehajtotta fejét, az áment már együtt mondtuk.

A keresztelés után a direktor visszament a sekrestyébe, ahol vállára borították a palástot, majd kis ezüst tálcára helyezve jegygyűrűnket, visszatért hozzánk. Az orgona rázendített - mintha ágyúk, gépfegyverek dörögtek volna! Aztán halk, pianóra fogva kísérte a pap szavait, aki röviden ecsetelte a házasság szentségét! Az egész szertartásból csak Jutka szavai maradtak meg benne kitörölhetetlenül: szeretem, holtomiglan és holtom után is!

Szertartás után bementünk mi is a sekrestyébe, ahol kaptunk egy keresztlevelet, továbbá házasságkötési kivonatot visszamenőleges hatállyal, azután visszaindultunk Micike és a direktor lakására. Gyönyörű idő volt: aranyözön hullott az ég kékjéről, de mintha szebb, bársonyosabb ragyogás csillogott volna Jutka szemeiben, midőn a templomból kijövet megköszönte a direktor jóságát.

- Nincs mit köszönni, lányom! Amit értetek tettem, bárki másért is megtettem volna gondolkodás nélkül - válaszolt a pap -, a mi hivatásunk a szeretet és a béke ápolása! Szégyellem, hogy másfajta emberek is akadnak Isten szolgálói között!

Micike az ablakban várt ránk és midőn megpillantott bennünket, elénk szaladt, össze-vissza csókolt mindkettőnket, de jutott bőven a papnak is! Megható volt öröme és boldogsága, ahogy belekarolt Jutkába, s vezette, simogatta, becézte, mintegy újdonsült szentet. Ugye milyen különbözőek az emberek és mégis milyen közeli sorsok.

Micike beváltotta ígéretét, megszerezte Miska szüleinek a címét. Csalódást okozott azonban, hogy a kedves halott tetemét nem szállították haza, csupán harctéri halálhírét közölték a szülőkkel. A bőséges ebéd közben sokáig tanakodtunk azon, hogy mitévők legyünk? Elmenjünk-e hozzájuk és feltárjuk a valót, vagy hagyjuk, ne bolygassuk fel a szülők fájdalmát, hisz Miskának, szegénynek már úgyis mindegy! A végén elfogadtuk a direktor javaslatát, s ebéd után kiballagtunk az ismeretlen katona emlékművéhez és elhelyeztük koszorúnkat.

Ott álltunk mind a négyen, sokáig, némán, megilletődve, fájdalommal és szomorúsággal szívünkben.

- Kedves, szőke fiú! Nem kaptál becsületrendet tettedért, sőt - sírod is csak a névtelen katona sírok közt domborodik, de mi ide, letesszük koszorúnk mellé szívünket is, és a halálod által nyert életet áldozatképpen felajánljuk a Mindenhatónak, hogy megszabadítsa népeinket a barbár gyilkosok további rémuralmától.

Micike és a direktor kérésére a nap további részét városnézéssel töltöttük. Kedvesek, áldozatkészek voltak, annyit igazán megtehattunk, hogy nem rohantunk mindjárt tőlük, s csak másnap tíz óra tájban indultunk haza, eredeti tervünk szerint megkerülve a várost, végigkocsikázva a Fertő-tó partján. És ott, akkor a végeláthatatlan nádas és a véget nem érő szőlősorok között futó úton kezdődött záróakkordja szerelmünknek, örömeinknek, fájdalmainknak, mindennek, ami elősegítette, hogy rövid, de bonyodalmakkal teli életünk idő előtt a Styx örvényeibe zuhanjon.

Már elhagytuk Sopronkőhidát, lesiklottunk a fertőrákosi lejtőn, amikor elkezdődött az éktelen szirénabúgás, és vele majdnem egyidőben megjelentek a gépek Sopron felett. Nem álltunk meg, hajtottunk tovább, úgy gondoltam: mire a bombázásnak vége lesz, túljutunk a veszélyes körzeten, egy hirtelen emelkedőnél azonban puskaropogás fogadott bennünket: egy majdnem kilencven fokos kanyar előtt álltunk, melyen munkaszolgálatosok menete vonaglott lassan kigyózva felfelé. Az agyonsanyargatott szerencsétlen népség, a repülőátadás perceit akarta menekülésre felhasználni, mert midőn fentebb az első sorok mellett megszólaltak a fegyverek, a meredek alján dülöngélő sorok is szétugrottak, s mint az örültek vetették magukat a menedéket jelentő szőlősorok közé. Volt, akinek sikerült és volt akinek nem, mert az oldalt csörtető örök - egyik partoldal magasabb volt a másiknál - tűz alá vették őket, s pillanatok alatt vértől, hulláktól, halálhörgés közt vergődő sebesültektől setétlett az úttest.

- Mi történik itt? - kiszálltam, hogy felmérjem a helyzetet - előre nem mehetünk, hullákon, sebesülteken nem gázolhatunk keresztül, ugyan merre?

Ahogy ott magamba roskadva álltam, hallgatva a tehetetlenségükben ide-oda futkosó örök szitkozódásait, kutattam egy mellékút után, melyen áthaladva kikerülhetjük a borzalmas halálorgiát, fűtültek mellettem a golyók, de akár kezemmel kapdostam volna utánuk, ha azzal megmenthettem volna Jutkát a fájdalomtól. Egyszer csak átütve az üveget, golyó süvített el az orra előtt.

- Menjünk Józsikám! Mindegy hová, csak el innen! - hallottam a betört ablakon át.

Beugrottam melléje és megfordítottam a kocsit, vissza, amerről jöttünk! Szélesebesen robogtunk, de alig jutottunk néhány száz méterre, az előbbihez hasonló kép tárult elénk.

- Mi történik itt? - ismétlem a kérdést - tervszerűen megrendezett tömeggyilkosság?

Nem tudom honnét, tán a föld alól jöttek elő, újabb munkaszolgálatosok tragédiájába botlottunk, se előre, se hátra, tehát fel a hegyre. Bekanyarodtam a szőlők között egy földútra és hála a kocsit terepbíró képességének, cikornyás útvesztőkön át feljutottunk az erdő alá, onnét pedig a tetőre. Végig az erdő mellett folytattuk az utat, mígnem elénk tárult ismét a város, lángok és fekete füstfelhőbe burkolózva.

- Mivé lettek a krizantémok? - Inkább csak magamnak - a tegnap még büszke tornyok ledőlve, bajonettként fúródtak az agonizáló város szívébe! Eljutottunk egészen a város peremére, egy ütött-kopott Flórián szoborig, ott azonban ki kellett szállni, mert immár harmadik, vagy tudj Isten hányadik hullám húzott a város fölé és az alacsonyan száguldozó vadászok gépágyúit vesztül köpködtek. Lehasaltunk az árokba, szorosan egymás mellé és vártuk a bombázás végét.

Barbár világ - gondoltam - évszázadok kincsei korom és hamuvá lesznek egy óra alatt, és ez mind egyetlen örült - örületbe hajszolt nép miatt? De hisz Miska is, Micike is, a direktor is ehhez a fajtához tartoznak, függetlenül attól, hogy magyarnak vallják magukat! Hol történt a csuszamlás, amely nemcsak egy, több, sok nép tragédiáját okozza?

Nem jutott idő a válasz keresésére, mert a szobor mellett egy göngyölegnek tetsző valami mocorogni kezdett, majd érthetetlen emberi hangfoszlányokat hallottunk. Kibújtam az árokból és megkerülve a szobrot, a hátába jutottam, s arra felé lestem, amerről a hangok jöttek. Alig hittem a szememnek - káprázat játszik velem? Még jól meg is dörzsöltem, pedig semmi különös azok után, amiket nem sokkal előtte láttunk: egy félmeztelen ember állt közém, ami ruha volt rajta az is rongyokban lógott, egy német géppisztollyal a kezében vigyázzba merevedve, mintha egy láthatatlan személy parancsait hallgatná. Hátrafordultam Jutkához, aki felágaskodva lesett utánam, intettem neki, hogy jöhet! Ő azonban már nem tudott olyan simán kúszni, mint én, mert még oda sem ért hozzám, a torzonborz ember megmozdult, s szabad kezével hátra intett, mintha ezt motyogta volna: csitt, egerek ne zörögjeteK, az úr szavát hallom!

- Megőrült! - súgta Jutka - azok közül való!

Visszahúzódtunk és haditanácsot tartottunk, mi tévők legyünk?

- Mentsük meg! - suttogta Jutka - elvisszük a présházhoz! Itt előbb-utóbb úgyis a halálba rohanna. Még meggyógyulhat, majd apus kezelésbe veszi.

- Igen ám - mondtam - de így nem lehet, előbb ártalmatlanná kell tenni!

Jutka visszakúszott a kocsihoz, hogy helyet készítsen számára, én pedig oldalról közelítve hozzá hirtelen felemelkedtem, s mintha villámcsapás, vagy golyó találta volna, lesújtottam rá. Összecsuklott, kivettem kezéből a géppisztolyt, a rongyok közt még három teli tár is volt - odavonszoltam a kocsihoz, kicsit rángatózot, de nem tért magához, hagyta, hogy begyömszöljék az első és hátsó ülések közé, s hogy láthatatlanná tegyük, ráhúztuk a ponyvát, melyet hosszabb útra mindig magunkkal vittünk. Most már nem volt más hátra, mint a lehető leggyorsabban odébbállni!

Lent a völgyben fénylett a műút, beindítva a kocsit, régi autóvezetőket is megszégyenítő macskaügyességgel leereszkedtem egy lucernaföldön - szerencsénkre a talaj kemény volt -, aztán a vasúti töltésen ismét szántóföldek között kacskaringózva, végre szilárd talajt értünk, szinte fellélegeztünk, midőn a kocsi ráfordult a műútra.

Még kavarogtak fejünk felett a karcsú vadászok, még zuhogtak a bombák, mi azonban mit sem törődve az út két oldalán leállt járművek vezetőinek figyelmeztetéseivel: Őrültek! Álljatok meg! Hová mentek?

Valóban örült iramban igyekeztünk hazafelé. Szerencsénk volt! Minden izgalom nélkül átjutottunk a veszélyes, igazoltató gócon, s már Pápát is magunk mögött hagytuk, mikor utasunk mocorogni kezdett, majd egész érthetően beszélni: hangosabban uram, nagy a dőrej, nem hallom hangodat! Víz és örvény morajlik előttünk! A Fáraó lovasai beérnek... Kis idő múltán ismét: Ne lázadozzatok! Amikor vesszőmmel megérintem a tengert, utánam...!

- Mózesnek képzeli magát - suttogta Jutka - talán nyugton marad, siessünk! Jobb, ha az úton nem tér észhez!

A kocsi repült mint a nyíl! A kopott ki jószágban erős szív dobogott, s egymás után hagyva maga mögött a kilométereket, már a hegy lábánál jártunk, kapaszkodtunk felfelé a szerpen-tinen, mikor ismét megszólalt „Mózes”: Hátunk mögött bezárult a tenger, üldözőink a hullámok közt, előttünk Palesztina dombjai, Uram? Boruljatok le! - valami érthetetlen mormogás, tán ima, majd csend, egy erős zökkenés következett és megálltunk a présház előtt.

Délután négy lehetett! A szőlőben még vígan nótáztak a lányok, s meglepő volt számunkra Rózsi jelenléte, aki két ruháskosár között erősen gesztikulált Csont bácsi előtt, mintha orrba akarná verni az öreget.

- Mi történhetett itt? - fordultam kérdéssel Jutkához - vagy inkább otthon? - válasz helyett Rózsi, mihelyt kiszálltunk nekünk rontott:

- Ó Istenem! Kisasszonykám! Fialalúr! Csakhogy megjöttek! Siessenek! Megjött a deportálási rendelet, talán még otthon érik a doktor úrékat!

Kicsit megszédeltem, forgott velem a hegy, aztán Jutkához léptem: te itt maradsz szívem! Én megyek értük!

- Nem, veled megyek, nem mehetsz egyedül! - Hisztériás rohammal az autóhoz futott és beült a volán mögé. Utána mentem, a csomagtartóból elővettem a géppisztolyt és megvizsgáltam. Lőni nem lőttem, nehogy magunkra vonjam a lányok figyelmét, különben a tár tele volt, s hibátlanul működött. A portörő rongyok közé csavartam a három plusz tárral együtt, odafektettem az ülésre Jutka mellé, majd kinyitottam a hátsó ajtót, Mózes akkor tápázkodott fel, rémült, eszelős pofával előbb rongyaira, majd rám tekintett. Kisegítettem a kocsiból és a préház elé vezettem.

- Ez itt a tiéd - mondtam - amit szemed, szád kíván, mindent megtalálsz benne! Ő pedig - Csont bácsira mutattam - az Isten! Majd megmondja mit kell tenned. - Mózes bólogatott, Csont bácsi megértette, kivel áll szemben és megfogta a kezét.

- Nézz körül - mondta neki - ameddig ellátsz, minden a tiéd! - megpörgette néhányszor maga körül, majd bevezette az épületbe, én pedig visszamentem Jutkához, kihajigáltam a kocsiból fekete ruháinkat, öltöztessétek fel, szoltam oda Rózsának, aztán beültem én is:

- Indulhatunk! - vettem oda foghegyről, közben előreemeltem a tölténytárákat is - milyen szerencse - gondoltam - szinte ölünkbe hullott a manna.

Az autó megugrott. Jutka veszettebbül vezetett mint én, minden pillanatban attól kellett tartani, hogy a szőlősorok közé repülünk, de mint mindig, fogait összeszorítva, a legnagyobb veszedelemben is biztos kézzel szorította a volánt és hamarosan lent, az országúton robogtunk tovább! Hazafelé!

Csikorogtak a fékek, füstöltek a kerekek, midőn megálltunk a ház előtt. A mama kibomlott hajjal könyökölt az ablakban, apus mögötte állt, s megpillantván minket, szinte egyik a másikat megelőzve kiáltották le hozzánk.

- Menjetek! Meneküljete! - felkacagtam és felmutattam a papírokat:

- Semmi baj apus, ne izguljanak! Megyünk a község házára! - Azzal további is robogtunk, s néhány perc múltán a község háza elé értünk. Hosszú, a templomtér egyik oldalát majdnem egészen betöltő épület, nagy tölgyfa kapujában csendörök és katonák ögyelegtek. Jutka a kocsiban maradt, én befelé indultam, s az első, akibe belebotlottam a főbíró volt, nevelőapám régi ivóbarátja: pirosposzsgás, kék orrú, robosztus, nagy pocakkal.

- Hát te? Honnét kerülsz ide? - kérdezte meglepődve.

- A feleségem és az apósomék ügyében bíró uram!

- Szép, hogy betalálsz hozzánk! Mióta megtollasodtál, meg sem ismered a magamfajtát. De hogy-hogy a feleséged és az apósod ügyében? Hát megesküdtetek?

- Szó szerint bíró uram! Sopronban, a Domonkosoknál!

- Ejnye-ejnye, a kutyafáját, talán még lehet segíteni! Eridj, menj be a főjegyző úrékhoz, most írák össze a legközelebbi szállítást. - Azzal tovább lépett, én pedig beljebb nyomultam.

A főjegyző irodája előtt két csendőr állt, nem akarták engedni, hogy belépjek, de a főbíró, aki hallotta a szóváltást visszalépett:

- Engedjétek be a fiatal urat, én küldtem!

Lenyomta a kilincset, s az ajtó kitérult. Toncsi, a Pálincás Toncsi ült az asztalnál, a főjegyző és a plébános úr pedig fel-alá járkáltak az irodában. Azt hiszem ők is mindenre inkább számítottak, mint arra, hogy én merészeljek betolakodni két kakastollas által őrzött ajtón. Elvörösödtek, megálltak ott ahol éppen tartózkodtak, s két kérdőjellel orruk előtt, felém fordultak.

A főjegyző, pápaszemes, hegyes orrú gentleman, tért először magához:

- Jó, hogy jössz, fiam, legalább személyesen is közölhetjük veled: sajnos nem segíthetünk, pedig hát az orvosra nagy szükség lenne! Ha rajtunk állna, de felsőbb utasításra cselekszünk, s a parancs az parancs!

- Úgy tudom az éremnek két oldala van - mondtam -, a parancs alól is ki lehet bújni anélkül, hogy megszegnének! - Odamutattam nekik a papírokat - íme!

A főjegyző elolvasta, egy darabig a kezében forgatta, aztán átnyújtotta a papnak, aki alig pislantott a papírokra, kirobbant:

- Ez hamisítás, főjegyző uram! Azonnal hívja fel a soproni Domonkosokat! - A főjegyző a telefonhoz lépett és interurbán kérte a kérdéses plébániát, a pap pedig rám támadt:

- Te szerencsétlen! Nem volt elég az anyád, az apád pusztulása, egy kócos zsidólány miatt magad is oda tartasz?

- A sértést kikérem magamnak Plébános Úr! - léptem elibe. - Akkor sem lenne joga kócosozni, ha megmarad hitében, így pedig, vegye tudomásul, ha vissza nem vonja szavait, feljelentést teszek!

- Feljelentést és ellenem? Te? Hát mit gondolsz ki vagy te azzal a néhány hold szőlőddel, azt is selyemfűságodért kaptad!

Kezeim ökölbe szorultak, közeledtem a paphoz, aki ijedten hátrált előlem és a csendőrökért kiáltott, a főjegyző azonban közbelépett:

- Maradjanak csak kint uraim - szólt a belépő csendőrökhöz - Ön pedig, plébános úr - fordult a paphoz, miután az ajtó vissza becsukódott - fékezze magát. Csak azért, mert valaki hátat fordít a papi hivatásnak, nem szabad ellenségként kezelni. Kirohanásaival nem tesz jót az ügynek, nem úgy ismerem ezt a gyereket, hogy képes lenne csalással beállítani hozzánk! Különben tessék, azaz parancsoljon, a posta jelentkezett, a Domonkosok!

A plébános bejelentkezett, majd felvilágosítást kért. Várnia kellett, keresték az illetékeseket, de hamarosan megkapta a kielégítő választ, s méltatlankodására, hogy miért nem utasítottak hozzá minket, természetesen, a méltó feleletet is, mert köszönés nélkül lecsapta a telefonkagylót és dühösen nézett a főjegyzőre. Most? Van valami fajta modus vivendi?

- Hát a lányt, helyesebben a fiatalasszonyt ki kell húzni - válaszolt, amaz -, a szülők azonban...!

- Köszönöm! - nem hagytam, hogy befejezze a mondatot - akkor inkább írjanak be engem is közéljük, mert oda tartozom! - Sarkon fordultam és kiléptem.

Jutka idegesen, lázas szemekkel lesett a kapu felé, de már messziről meglátta rajtam a sikertelenséget és mikor ismertetem előtte a tényeket, csak annyit mondott!

- Köszönöm Józsikám! - átölelte a nyakamat, hosszan csókolta, aztán elindította a kocsit hazafelé, ismét hazafelé! Utoljára!

Toncsi és a pap arc kifejezése nem hagyott bennem kétséget szándékaik iránt. A *modus vivendi*-re Jutka és az én deportálásom miatt van szükségük, de csak keressék! Megszorítottam a géppisztoly agyát: ficsurak, szadista oltártaposók, nem leszünk olcsó jánosok! Porzott az út mögöttünk, halálra gázolt késői akácvirágok röpködtek az autó kerekei előtt, valami fanyar, sós mandulaíz szorongatta torkomat, s mikor bejártunk, annyit mondtam csak apusnak, aki kitérte előttünk a kaput:

- Magunkra maradtunk! Gyorsan és hidegvérrel kell cselekednünk!

Jutka kiszállt elől, én hátrahajtottam a hátsó bejáráshoz, ahol a szenes kocsik szoktak bejönni. Számítva a meglepetésszerű támadásra, hogy gyorsan cselekvőképesek legyünk, kiakasztottam a kaput, aztán hónom alá kapva a géppisztolyt, bementem én is a házba.

- Csak a legszükségesebb holmit visszük magunkkal - mondtam -, de senki nem mozdult, Jutka hátradőlve a kereveten az esküvőnket ecsetelte a mamának, apus pedig egy már tükörfényes browningot csiszolt íróasztala felett. Istenem milyenek is az emberek! A *lenni vagy nem lenni* toporog az ajtó előtt, s ők mintha fényekkel mérnék az időt, kényelembe helyezkedve mesélik egymásnak legfrissebb élményeiket. Mintha azok lennének legfontosabbak számukra, vagy tán Illés-szekerére várnak, hogy átröpítse Őket az örök tavaszba? Itt még minden lehetséges, de biztos, ami biztos: Gyerünk mamuskám! - szóltam hozzájuk ismételtelen - a Nap lement, s mihelyt setétedik, indulnunk kell!

- Ne nyugtalankodj Józsikám! Ti célhoz értetek, nekünk pedig már úgyis minden mindegy! Gyere, ülj ide mellém és beszéljünk! Ki tudja visszajő-e még ez a perc, ez az óra? - Leültem melléje és megsimogattam szinte percről-percre szürkülő haját.

- Nem hagyunk benneteket mamuskám! Arra ne is gondoljatok! Miért dolgoztunk mi annyit azon a barlangon? Kihúzzuk ott azt a néhány hónapot, aztán minden a régi lesz megint! Még ti is fiatalok vagytok! Hová gondoltok? - Észre sem vettem, hogy átváltottam a te-tu-ra, fel akartam kelni, de visszahúzott.

- Ha csak nektek is sikerülne megmenekülni, ígérjétek meg, hogy soha senkit nem engedtek magatok közé állni! Hogy ez a nagy szerelem, melyet én olyan nagy gonddal dédelgettem, mindig friss, üde és virágzó lesz!

- Mindig mama! De most már igazán készülünk! Amíg a hold fel nem kel, fel kell érünk a hegyre! Nézd, Jutka elalszik! - Jutka ásított egyet és kinyújtózott.

- Fáradt vagyok és fásult, mama, siessünk, ott legalább kipihenhetjük magunkat!

- Megyünk gyermekeim! De ha keresnek, hol kereshetnének bennünket? Csakis ott! És akkor?

- Ó, drága mama! Attól sose félj - mondtam - gondoltam én arra is! Még az elmúlt héten átírtam a szőlőt Csont bácsira, jog szerint semmi keresnivalónk ott!

Apus, aki szó nélkül hallgatta beszélgetésünket, felkelt és odajött mellém:

- Búcsúzzunk el kedveseim, aztán kezdjünk hozzá! Igaza van a fiamnak, ha egéruat akarunk nyerni, nem lehetünk ölbe tett kezekkel. Nem lehet ezeknek hinni - úgy van, hogy holnap, de jöhetnek értünk minden pillanatban.

Átöleltük egymást egyszerre, majd külön-külön. Keserű és mégis édes volt a csók! Mély és magasztos érzelmek csodálatos virága. Örökzöld mirtuszlevelek között! Mintha egy hatalmas aréna kellős közepén álltunk volna, körülöttünk vérre, halálhörgésre áhító tömeggel.

- Üdvözlégy szerelem! Morituri te salutant! - a halálba menők üdvözölnék téged -, aztán elkezdtünk rámolni, csak sebtében, hogy feltűnést ne keltsünk, ki-be jártunk az autóhoz és vissza.

Már éppen végeztünk, indulásra készen, apusék a nagy szobában, mi Jutkával a kicsiben várunk, hogy a setétség rátelepedjen a házakra, amikor megállt előttünk egy teherautó. Össze-futottunk:

- Itt vannak! - súgta apus - Elkéstünk!

Kinéztam a függöny mögül, az autóról leugrált szuronyos csendőrök és karszalagos civilek dőngették a kaput, de mivel senki nem ment ajtót nyitni, néhányan átvették magukat a palánkon. Egymásra néztünk, az ajtókat bezártuk magunk mögött, behajtottuk a spalettákat, csak egyetlen kiút maradt, ami közvetlenül a kocsihoz vezetett: a rózsalugassal sűrűn benőtt fürdőszoba ablak: ha ugyan nincs közöttük, aki alaposan ismeri a ház belső felépítését.

Üvegcsörömpölés, deszka hasadás jelezte, hogy betörték a verendára, s már az előszoba ajtaján zuhogtak a nehéz komiszcsizmák.

- Induljatok gyerekeim! - szölt apus - amíg én lekötöm a figyelmüket, ti odébb állhattok.

Felemeltem az asztalon heverő géppisztolyt, nyakamba a tölténytárat tartalmazó zacskót, hogy ne akadályozzon az ugrásban és kiszakadva közülük, az ajtó oldalába álltam:

- Majd én - szöltam - ez talán hatásosabb lesz! Meneküljtek!

Apus azonban hátrarántott, s elmarkolván karomat, Jutkával együtt a fürdőszoba felé tuskolt:

- Nincs értelme, hogy mindnyájan itt pusztuljunk! Mentsd meg a feleségedet, fiam! - kiáltotta és kitérte a fürdőszoba ajtaját.

Megvettem a lábam és vissza akartam lépni, de apus kezében megvillant a browning:

- Vissza! - kiáltotta - itt a biztos halál! Kint még van remény! - Ugyanabban a pillanatban kiszakadt az előszoba ajtaja, s megértettem, hogy most már tényleg nem tehetünk mást, magam mellett húzva Jutkát, hátráltam a browning elől, s az ablakhoz érve - nyitva volt - átvetettem magam a kertbe, majd bakot álltam Jutkának.

- Kislányom, ha szeretsz bennünket, akkor indulj! - hallottam az ablak mögül apus hangját, aki egészen az ablakig jött, felsegítette, aztán visszament a mamához.

Jutka elszánta magát, felemelkedett, s már ugrás közben érte a golyó, melyet egészen közről lőttek a pribékek. Felsikoltott, és szinte rám zuhant. Ismét két lövés dörrent, de már a szobában. Két zuhanás - apusék nem várták be a martalócokat. Vaktában a hátam mögé eresztettem két sorozatot, aztán egyik kezemmel feleségemet, másikkal a géppisztolyt öelve, közelítettem az autóhoz. Odaértem, az orvlövő egyedül lehetett, mert elvégezve a dolgát, csatlakozott a többiekhez, vagy ki tudhatja. A kocsiját nyitva volt, elhelyeztem a hátsó ülésen Jutkát és gázt adtam. Az autó megugrott, nekirohant a kapunak, átvágott rajta, elhúzott a teherkocsi mellett, rákanyarodott az útra, aztán ki az éjszakába.

Nehéz és vastag setétség vett körül bennünket, nem gyújtottam fel a reflektorokat, a két oldalt foszforeszkáló szentjánosbogárkák mutatták az irányt a makadám út fekete bársonyán, s már a hegy alatt jártam, midőn elővillant a hold. Jutka nem szölt, nem mozdult, s mivel előttem is mögöttem is üres volt az út, a szerpentin feljárománál leállítottam a kocsit és hátrahajoltam.

Feleségem szemeiben félelem és csodálkozás tükröződött, ráhajoltam a szájára, hogy megcsókoljam, ajkam nedves lett. Felkattintottam a zseblámpát - szájából vékony, cikkcakkos csíkban futva le nyakán, véres hab bugyborékol.

- Istenem! Jutkám! - megtapintottam pulzusát, sehol semmi élet, meghalt!

- Gyilkosok! - kiáltottam, azaz csak akartam, mert hang nem jött ki torkomon, s ahogy a feleségem kezét csókolgatva nyeltem könnyeimet, két fénypont tűnt fel az úton, két motorkerékpár, mögöttük a teherautó. Üldözőbe vettek. Beletapostam a pedálba, és fel! Fentről eszelős, bárgyú pofával kacagott ránk a hold, lent a szerpentin alsó szakaszán dübörögtek a motorok, a végzet halállovasai, s én mintha repültem volna az ezüstbe ágyazott macskaköveken, meg sem álltam a prэшázig.

A cseresznyefa alá jártam, szemben az ajtóval, s felgyújtva a reflektorokat ráirányítottam. Csont bácsi és Rózsi kijöttek a zajra, segítettek leemelni Jutkát, aztán be. Annyi időm maradt csak, hogy visszalépve hátraugorjak a szőlőtőkék árnyékába, máris befutott a két motorkerékpár, négy kakastollas csendőrrel, nem sokkal utánuk a teherautó is.

Nem csalódtam! Toncsi vezette a csendőröket, és mikor az első sortűz rázúdult az ajtóra, egyes lövésre biztosítva a géppisztolyt, halálra szántan vettem célba előbb a csendőröket, utánuk a többi.

Bentről Csont bácsi mordálya dörgött, kint iszonyatos káromkodások közepett, dühtől és tehetetlenségtől tobzódva egymás után rohamozták meg a kemény, aprólékosan vasalt tölgyfa ajtót, de hiába! Elvakultságukban kísérletet sem tettek, hogy meggyőződjenek a halálos lövések irányáról, s a vad halálorgia zúrzavarában háborítatlanul szedtem puszkavégre valamennyit, utolsónak hagyva Toncsit.

És amikor már csak egy-egy volt az arány, felkacagtam, valami vad, állati, ősemberi üvöltéssel, s rárontottam. Toncsi felém fordult, csak akkor vette észre, hogy a pribékek elhullottak mellőle, s előbb menekülni próbált, aztán leguggolt, s lőtt! A lövés alacsonyan talált, megtántorított, de már előtte álltam és lesújtottam a géppisztoly agyával! Egy reccsenés! Nesze Jutkáért, orvlövő mocskok, hazaárulók! Aztán csépeltem, amíg össze nem rogytam én is!

Csend, vihar utáni csend! A delelőjére kúszó hold hosszú fényfátyolba öltöztette a hegyoldalt, árnyak suhogtak a félhomályban, s mintha a földön szanaszét heverő holtak átkozott szellemei zörgetnék a szőlőleveleket!

Négyen, illetve hárman kuporognak a prэшáz előtti sziklán: Csont bácsi, Rózsi a szobalány és a fiatalember, ölében halott hitvesével! A kísérteties jelenetnek szinte kiegészítője az a félkegyelmű, aki orra előtt legyezve, mintha ketté akarná szelni a völgyben gomolygó sötétséget.

- Így volt, Csont bácsi! - suttogja a fiatalember, befejezve az elbeszélést, mire az öreg bort tölt a kancsóból:

- Igyál fiam! A bor pótolja a vért, de talán okosabban tennénk, ha levinnénk az orvoshoz!

- Nem, nem! Meghalni jöttem ide! Mire leélnénk a faluba úgyis elvéreznék! Meg aztán, nézzen körül! Kellemesebb itt bevégezni, mint az akasztófán! Inkább töltsön még! - Miután kiitta a bort, sápadt, vértelen ajkával még cuppant is hozzá, majd a magában imát mormoló lány felé: hozzád galambom a tárogatót, hadd fúvom el a siratót! A lány feláll, belibeg a prэшázba, a fiatalember még kortyint egyet, aztán ajkához emeli a bűvös szerszámot.

Előbb csak rekedt hangfoszlányok törnek elő belőle, aztán mintha egy vastüdő nyomná a szuflát, beleremeg az éjszakába Rákóczi megtérése!

Sírt, jajongott, vonaglott a dal, mint egy csatára pezsdítő ősmagyar tülök! Búgott, viharzott a tárogató. Zokogott a lány, az öreg hegyőr, zokogott a hegy, zokogtak a vén várfalak és zokogott az éjszaka, csak „Mózes” állt nagy komolyan a fiatalember háta mögött egy pálcával a kezében! És amikor az utolsó hangok is elszálltak: mint egy nehéz sóhaj, mint egy darabjaira szakadozott szikla, meg-megzörgetve a szőlőtőkét, reszketve lefelé gördültek a hegyről, megérintette vállát, mondván:

- Hátunk mögött bezárult a tenger, üldözőink felett összecsaptak a hullámok, előttünk Palesztina dombjai... - Uram? Boruljatok le!

A fiatalember nagyot lélegzik, még egyszer körüljártatja szemeit -, mintha azt mondaná: ne sírjatok! Ti még eléritek! Aztán ráejti fejét hitvese keblére.

Balf-fürdő, 1957. december 18.